

SZAKDOLGOZAT

Széll Georgina

Tanító szak

Kaposvár

2023

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Kaposvári Campus
Tanító Szak

AZ EGYHÁZI ISKOLÁK A SZOCIALIZMUS KORÁBAN

Belső konzulens:	dr. Belovári Anita adjunktus
Készítette:	Széll Georgina BZ3S0N Levelező tagozat
Intézet/Tanszék:	Nevelés tudományi intézet

Kaposvár
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	3
2. A szocializmus évtizedei Magyarországon	
2.1. A szocializmus fogalma és jellemzői.....	5
2.2. A Magyar Népköztársaság létrejötte.....	6
2.3. Oktatás a szocializmus korában	7
3. A szocializmus és a felekezeti iskolák	
3.1. Az állam és az egyház kultúrharca.....	10
3.2. A felekezeti iskolák államosítása	13
3.3. Az egyházi iskolák működése	16
4. Kutatás	
4.1. A módszer bemutatása.....	20
4.2. Kérdésfelvetés	20
4.3. Interjúk	21
4.4. Konklúzió	27
5. Összefoglalás - a szakdolgozatom tartalmi kivonata	30
6. Irodalomjegyzék	31
7. Mellékletek.....	33
8. Nyilatkozat.....	43

1. Bevezetés

Szakdolgozatom témája az „Egyházi iskolák a szocializmus korában”. A témaválasztás előtt is már pontosam tudtam, hogy dolgozatomat a későbbiekben valamilyen a neveléstörténettel kapcsolatos témakörből szeretném elkészíteni. Ezt legfőképp az indokolta, hogy középiskolás éveimnek meghatározó tantárgya a történelem volt, nem véletlen esett tehát választásom az ember és társadalom műveltségterületre. A meghirdetett témák közül ez inspirált a legjobban, úgy gondolom ez egy komplex téma, melynek feldolgozása egyfajta kihívást is jelent.

Az egyházat a vallásosságot korábban is érték támadások, de olyan mértékű még azelőtt sosem, mint amely a XX. században¹ jelen volt. A proletárdiktatúra legnagyobb riválisának az egyház számított, amit mindenféle módszerrel igyekezett elpusztítani. A hívő emberek mozgásterét korlátozta. Az országban működő egyházi iskolák államosítás áldozataivá váltak, ezzel egyidőben a szerzetesek engedélyét is megvonták. A hitközösség ezzel komoly megpróbáltatásoknak volt kitéve, ebben az időszakban a papok, lelkészek sem tudták a hivatásukat gyakorolni. Durva egyházüldözés vette kezdetét, melynek eredménye az volt, hogy az emberek nagy része elfordult a vallásosságtól. A létrejött helyzetnek az is előidézője volt, hogy ebben az időszakban a világ felgyorsult. Az emberek faluról városra költöztek a jobb megélhetőség érdekében, ezáltal pedig a faluk hitközösségei is hiányoztak a vallási életből.

Az 1956-os forradalom leverését követően a Kádár-rendszer már nem kiiktatni kívánta az egyházakat, hanem használni, de persze a vallásellenség nem múlt el, hanem továbbra is fennállt, azonban durva módszerein már változtatott. Az egyházi ünnepeket beszüntette, ezzel célja az volt, hogy a munkaszüneti napok számát csökkentse. Innen eredeztetik, hogy a Mikulás ünnepe Télapó lett, Jézus születése pedig a karácsony. A Forradalmi Ifjúsági napok pedig mindig úgy kerültek megszervezésre, hogy húsvét idejére essen. Összességében az egyház semmilyen ünnepet nem szervezhetett meg a korábbi módokon. Ebben az időszakban kerültek bevezetésre a polgári szertartások, mellyel az egyházi ceremóniákat (keresztelő, esküvő, temetés) kívánták felszámolni. Azoknak a házaspároknak, akik csak anyakönyvvezető előtt kötötték össze életüket, anyagi támogatásban volt részük.

Az utánpótlás nevelését a rendszer teljes mértékben el kívánta törölni, de hosszas tárgyalásokat követően lépésről lépésre engedményeket sikerült elérni az egyháznak is. Ebben segítségükre volt az érseknek megválasztott Lékai Tamás, aki a rendszerrel szemben lojális maradt, de tárgyalások árán elérte, hogy lehessen foglalkozni a gyerekekkel (pl.: Biblia óra). Azonban azon

¹ Soós Viktor Attila: Mikulásból Télapó. Mindennapi vallásosság a szocializmus alatt. 2021 In: hetifortepan honlapja. Letöltés dátuma: 2023.04.02. <https://hetifortepan.capacenter.hu/mindennapi-vallasosság-a-szocializmus-alatt/>

személyek, akik a 8 egyházi iskola valamelyikében szereztek végzettséget, az számukra akár hátrányt is jelentett akár egy munkahely megszerzése során, akár a továbbtanulásban. ²

Célkitűzés

Dolgozatom megírása során célom, hogy bemutassam általánosságban a szocializmust, illetve az ez idő alatt folyó oktatást. Szeretnék választ adni arra, hogy miért történt meg az iskolák államosítása, illetve, hogy hogyan működhetett mégis továbbra is az a bizonyos nyolc egyházi iskola az országban, amelyek elitiskolának számítottak. Képet kívánok mutatni arról, hogy milyen hatással volt a szocializmus az egyházi iskolákban folyó oktatásra, illetve a papok és egyházak életére. Milyen problémákkal küzdöttek, miben nyilvánult meg az egyházüldözés miért nem lehetett vallásszabadság ezekben az időkben?

Az előbb megfogalmazott célok szerint a dolgozat első részében a szocializmust fogom általánosságban bemutatni, illetve a Magyar Népköztársaság létrejöttét, valamint a szocialista oktatást. Majd a következő fejezetben kitérek az egyház és az állam kultúrharcára, a vallásszabadság korlátozására és a felekezeti iskolák államosítására. Majd pedig képet mutatok az egyházi iskolákban működő oktatásról. A kutatásomhoz olyan személyekkel vettem fel a kapcsolatot, akik az ekkor működő nyolc egyházi iskola valamelyikében tanultak és információval rendelkeznek arról, hogy milyen volt ott az oktatás, mik a személyes tapasztalataik. Ezenkívül egy nyugalmazott pap vállalta az interjút, aki szintén egyházi iskolában tanult, de ezenfelül a papság, egyház akkori helyzetéről is információval rendelkezik.

A munkám végén pedig egy összefoglalást terveztem a fent említett témák körbejárásával kapcsolatosan. Remélem, hogy az elemzés az olvasók számára egyfajta iránymutatást adhat.

² Soós Viktor Attila: Mikulásból Télapó. Mindennapi vallásosság a szocializmus alatt. 2021 In: hetifortepan honlapja. Letöltés dátuma: 2023.04.02. <https://hetifortepan.capacenter.hu/mindennapi-vallasossag-a-szocializmus-alatt/>

2. A szocializmus évtizedei

2.1. A szocializmus fogalma, jellemzői

A szocializmus szó hallatán egy politikai ideológiára következtethetünk. A szó jelentését két oldalról közelíthetjük meg. Az egyik egy politikai rendszer, a másik pedig egy nézet. Az utóbbi, a nézet politikai és gazdasági megközelítésű. Ez az elv a társadalmi méltánytalanság ellen kíván fellépni, amivel célja, hogy polgárainak jobb, élhetőbb jövőt biztosítson. Azaz ez egyfajta mozgalom, egy új társadalmi rend kialakítása érdekében.

Az előbbi, a rendszerszemléletű³ megközelítés szorosan összefügg nézeteivel. Ez egy olyan rendszert kíván működtetni, amelyben a meglévő vagyont az állam ellenőrzi az egyén helyett. Valamint az ellenőrzésen túl ő is osztja azt el. Ezt az intézkedést az imént említett igazságtalanság kiküszöbölése érdekében kívánja folytatni. A szocializmus a magántulajdont tehát elveti. Ennek az eszmének az alapját a marxizmus adja, a megjelenése a 19. századra vezethető vissza, pontosabban az ipari forradalomhoz. Ekkoriban az iparban dolgozó munkások száma jelentős mértékben megugrott. Ez pedig azt eredményezte, hogy a társadalomban jelentős anyagi eltérések, különbségek mutatkoztak. Ezzel szemben kívántak fellépni, oly módon, hogy egy egyenlő társadalmat alakítsanak ki. A rendszer egyik fő alapja a tervgazdálkodás, mely azt jelenti, hogy a rendszerben a piacot is az állam szabályozza.⁴

Mivel korábban említettem, hogy az ideológia alapját a marxizmus adja, így a valláshoz való viszonyulást is ez határozza meg. Marx a vallást egy kábítószerhez⁵ hasonlította, amely káros az emberek számára, ezért azt be kell szüntetni. Az általa felépített rendszerben a legfőbb ellenségnek a vallást és annak tanait terjesztő papokban látta. Ezt azzal magyarázta, hogy a vallásos nézetek hazugságokat közvetítenek az emberek felé. Elhitetik, hogy a mennyország létezik és akik most rossz körülmények közt élnek, azok is a haláluk után ide fognak jutni. Így a rosszról, az igazságtalanságról és az egyenlőtlenségről elterelik a figyelmet. Meglátása szerint amíg a vallás jelen van az korlátozza az egységes társadalom megvalósítását így fel kell lépni ellene.⁶

³ Werner Sombart: Kapitalizmus és szocializmus. Budapest: Magyar Cobden Szövetség, 1922. p. 11-12.

⁴ Werner Sombart: Socialism and the social movement. London: Dent, 1909 p. 1-3.

⁵ Allen Wood: Karl Marx, 2nd Edition. New York: Routledge, 2004. p. 14-15.

⁶ Sinkó Ervin: Szociálizmus és vallás. In: Korunk, 1927. 2.évf 11.sz. p. 802-804.

2.2. A Magyar Népköztársaság létrejötte

A második világháború végén hazánkat a német hadsereg megszállta, de a szovjet csapatok ezeket a területeket rövidesen felszabadították. Azonban ezután sem jött el a várt szabadság. Országunk ekkortól a Szovjetunió fennhatósága alá tartozott, szovjet katonák állomásoztak az ország több pontján. Ez a megszállás több mint 40 évig tartott.

Az 1945 után Magyarországon létrejövő államrendszer működését⁷, illetve annak minden területét a szovjet példa határozta meg. Először rendeztek képviselő választást az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe⁸ való bejutáshoz. Ezt a választást a Kommunista Párt nyerte. A választások után a Nemzetgyűlés alakuló ülésének időpontja éppen Sztálin születésnapjára esett, amely valószínűsíthető, hogy nem véletlen alakult így. Ennek az ideiglenes kormánynak a mandátuma azonban 1945. novemberében lejárt, ezért még ugyanerre a hónapra választást írtak ki. Ezt a választást nagy fölényrel a Kisgazda Párt nyerte, majd őket követte a Szociáldemokrata Párt. A Kommunista Pártnak ekkor sokkal kevesebben szavaztak bizalmat, majdnem utolsó helyen végzett. A választásokat követően az országban koalíciós, azaz többpártrendszer kormány alakult meg, melyben a szavazatok számának figyelembevétele nélkül egyenlő arányban foglalták el helyeiket a különböző tárcákon. Kezdetben a Belügyminisztérium, majd a közlekedésügy és a Népjóléti Minisztérium is a kommunisták irányítása alá került. Emellett olyan tárcákban is helyet kaptak, ahol a szociáldemokratákkal működtek együtt. A kommunisták az állam sok területén helyet kaptak, azonban őket a novemberi választás eredménye teljes mértékben meglepte és nem tudták azt elfogadni. Bevetették az úgynevezett szalámi taktikát. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy mindent megtettek annak érdekében, hogy azon politikusokat és pártokat elüldözzék az országból, vagy bebörtönözték, akik nem azokat a nézeteket vallották, mint az ő pártjuk és nem kívántak velük együtt dolgozni. Vállalkozásuk sikeresnek volt mondható, hisz a Kisgazda Párt szétesett, illetve a rendszer is. Ennek következtében 1947. augusztusában új választásokat tűztek ki. A kommunisták ekkor már nem bízták a véletlenre győzelmüket, mindent megtettek a cél érdekében, olyan eszközöket is bevetettek melyek nem voltak tisztességesek. Rengeteg ember választójogát elvették és az eredmény megmásításától sem riadtak vissza. A választást így nem meglepő módon ők nyerték. Győzelmük után első lépésük az ellenzéki pártok megszüntetése volt. A Szociáldemokrata Pártot uralma alá vonta és létre jött a Magyar Dolgozók Pártja. Az 1949-es választásokra a többi párt felszámolásra került és egy párt maradt

⁷ Mikó Zsuzsanna: Államszervezet és közigazgatás Magyarországon, 1945-től napjainkig. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2017. p. 5-6.

⁸ Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József: Magyar állam- és Jogtörténet. Budapest: Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2014. p. 323-327.

a kommunista állampárt. Az 1949-ben történő választásokon már csak rájuk lehetett szavazni. Választásokat követően döntést hoztak Magyarország új alkotmányáról és innentől kezdve beszélhetünk a Magyar Népköztársaságról (1949. augusztus 20.). Az új vezetés totális diktatúrát épített ki, mindent az ellenőrzésük alá kívántak vonni és irányítani. A gazdaság működését is vezényelte és az ott megtermelt javak egyenlő szétosztását az állam végezte. Minden tárca az ő kezükben volt, így nagy propagandát tudtak végezni. Az ideológiájukat minden polgár számára érthetővé kívánták tenni, így ennek oktatására minden területen nagy hangsúlyt fektettek.

2.3. Oktatás a szocializmus korában

A szocializmusban nemcsak a munka és a társadalom területén voltak jelentős változások, hanem a közoktatás területén is. 1948. előtt még sok egyházi felekezeti iskola volt, az új vezetés azonban egy új állami rendszert kívánt létrehozni, így 1948-ban az iskolák államosítására került sor. Ezáltal létrejött a szocialista iskolarendszer⁹. A vezetés célja volt, hogy az iskolákban olyan állampolgárok nevelődjenek, akik a későbbiekben a párt felé elkötelezettek lesznek.

Az óvodák fejlesztésére is nagy gondot fordítottak, míg korábban csak gyermekfelügyelet és gondozás volt az intézményekben, ekkortól a fejlesztés is jelen volt a mindennapokban. Az óvodába járó kisgyermekek száma folyamatosan nőtt, megjelent a tehetséggondozás is, például zenei óvodák is alakultak. Az óvodákban a kisgyermekek számának a gyarapodása azért volt fontos, mert így az anyukák munkába tudtak állni nem kellett otthon maradni gyermekeikkel. Ez pedig a rendszer terveit vitte előre, hisz a fő mozgató erő a munka volt.

A 6-8 osztályos népiskolák helyébe az általános iskolák¹⁰ léptek, ahol 1945 szeptemberétől megindult az oktatás. 1946-tól új tanterv lépett életbe, ebben a tantervben a reál és humán tárgyak közel azonos számúak voltak. A német nyelv helyett azonban az orosz nyelv tanítása és tanulása lett kötelező. Az iskolában tanított tananyag alapját a marxizmus, illetve az azt tovább gondoló leninizmus eszméi adták. 1949-ben új tanterv jelent meg (a felekezeti iskolák államosítása után). Innentől kezdve még nagyobb hangsúlyt fektettek a politikai ideológiák átadására a gyerekeknek. A következő évtizedekben érkeztek új tantervek, de fő célja mindegyiknek ezzel egyezett. Szigorú napirend volt a jellemző, elősegítve azt, hogy fegyelmezett emberek váljanak belőlük a rendszer számára.

⁹ Fehér Katalin: Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945-1989 között. In: Magyarország a XX. században V. kötet Szekszárd: Babits Kiadó, 2000. p. 469—471.

¹⁰ Fehér Katalin: Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945-1989 között. In: Magyarország a XX. században V. kötet Szekszárd: Babits Kiadó, 2000. p. 472—473.

A középiskolák sem képeztek kivételt a megreformálás alól. A gyerekek a 8 általános iskolai osztály befejezését követően kezdhették meg tanulmányaikat a középiskolákban, és egészen 18 éves korukig folytathatták azt. Az óraszámokat mind a reál mind a humán tantárgyak esetén növelték. 1949 után megkezdődött a gimnáziumok¹¹ kialakítása, ahol párhuzamosan 2 tagozat volt, a reál és humán. Az említett 2 tagozat közt a rendszer nem tett különbséget. Gimnáziumot elvégző fiataloknak szabad volt az út a felsőoktatásba, azaz jelentkezhetek egyetemre. 1950-től azonban lehetőség nyílt a gimnáziumokban a technikum elvégzésére is, így több lehetőség nyílt meg a középiskolás fiatalok előtt. Elvégezhatték a technikumot, majd azután is tanulhattak tovább egyetemen. Ezek a változások azonban sokszor túl sok terhet jelentettek a gimnazistáknak, amely azt eredményezte, hogy az elméletben legtöbbször kiválóak voltak, de a gyakorlatban már annál kevésbé, és a későbbi munkájuk során gyengén teljesítettek, amit pedig a rendszer nem engedhetett meg. A következménye az lett, hogy az 1960-as évek közepén a gimnáziumok nagy részét bezárták. A megmaradt intézményekben azonban a reál és humán tagozatot megszüntették. A szakközépiskolák az 1961-es évben nyertek teret, ahol a tanulók egy szakmát is elsajátítottak, de közben a műveltséget is fejlesztették különböző tantárgyakon keresztül és a 4. évfolyam végén érettségi vizsgát tettek. A szocializmus rendszerében megjelenő új tanterv hozománya a ma is ismert fakultáció, mely akkor is azt jelentette, hogy a tanulók választása szerint egyes tantárgyakat magasabb óraszámban tanulhattak.

A változások a felsőoktatást¹² is érintették. A szocializmus évei alatt sok egyetem nevét változtatták meg, például a mai Eötvös Loránd Tudomány Egyetem 1950-ben kapta meg ezt a nevet, korábban Pázmány Péter Tudományegyetem volt. A bölcsészettudományi karokon is voltak átalakítások. Ebben az időszakban (1950-es évek) sok új egyetem is megnyílt mint például Miskolcon, Szegeden, Veszprémben, Sopronban melyek főként agrár és műszaki beállítottságúak voltak. A tanárképzésben is voltak módosítások. Az oktatásban egyre több tanára volt szükség, így új tanárképző helyeket hoztak létre, ahol kezdetekben 3 majd 4 és azt követően 5 évre emelték a képzési időt, illetve innentől kezdve 2 szakot kellett választani a tanárnak továbbtanuló fiataloknak. Korábban az óvónő és tanítói végzettséget középszintű oktatás keretein belül is meg lehetett szerezni, de ezt az állam 1958-tól megszüntette. Több nagy városban is létrehoztak felsőfokú óvónő és tanítóképző intézményeket, a sok város közt ekkor már szerepelt Kaposvár is. A képzési idő kezdetben 2 év volt, amit a későbbiekben 3 évre emeltek. Az

¹¹ Fehér Katalin: Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945-1989 között. In: Magyarország a XX. században V. kötet Szekszárd: Babits Kiadó, 2000. p. 474—475.

¹² Fehér Katalin: Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945-1989 között. In: Magyarország a XX. században V. kötet Szekszárd: Babits Kiadó, 2000. p. 475—477.

oktatás során figyeltek a marxizmus és a leninizmus kiemelt oktatására. Összességében a felsőoktatásban a szocializmus évtizedei alatt sok változtatásra került sor, igyekeztek minél több intézményt létrehozni ezzel is növelve a felsőoktatásban tanulók számát, mellyel a későbbiekben az ország fejlődését kívánták támogatni.

A közoktatásban történő változtatások során fény derült az iskolavezetés problémáira is, melyre a rendszer igyekezett megoldást találni. A hagyományos módszerek mellett megjelent egy új értékrend is, melynek terjesztésében nem minden esetben voltak alkalmasak az iskolák vezetői. Egy új fajta felfogásra volt szükség, amely óhatatlanul is muszáj volt, hogy keveredjen a politikával. Ezeket a nézeteket különböző útmutatókon keresztül kívánták eljuttatni a vezetőkhöz, melyben célokat és elvárásokat fogalmaztak meg.

1946-ban megalakult a Magyar Úttörők Szövetsége, amely szervezet alatt működött a kisdobos¹³ és úttörőmozgalom, amelyben a gyerekek 2. osztálytól egészen 8. osztályig vehettek részt. Ez a mozgalom a szocializmust volt hivatott népszerűsíteni. A 14 évnél idősebbek 1957-től a Kommunista Ifjúsági Szövetségbe tudtak belépni (továbbiakban: KISZ). Ezeknek a szövetségeknek az országos ünnepeken is nagy szerepük volt.

1961-ben 16 éves korra emelték a tankötelezettséget, az iskolák így telítettek voltak. Az iskolát nem választhatták meg, a körzetek szerint kellett eljárni. A tárgyi feltételek nem mindig voltak a legmegfelelőbbek. Gyakran nem volt elegendő tankönyv vagy éppen hely az osztálytermekben, de ez az évek során javulásnak indult. Az 1960-as évektől a gyerekek az iskola idő alatt kék köpenyt viseltek, így nem volt köztük különbség, amellyel az egyenlőséget kívánták megteremteni. A testnevelés órákon is egyenruhát viseltek. Ezeknek a kötelező ruhadaraboknak a megteremtése gyakran nagy fejfájással járt a családoknak, hisz sok kiadással járt.¹⁴

Összességében a sok új lehetőség ellenére az oktatás minősége ezekben az évtizedekben sokat romlott. Ennek oka, hogy a valódi tudásátadás elé rendelték az ideológia átadását, illetve az egyházi személyek kilépésével, elbocsátásával nagy lett a tanárhiány és szakképzetlen emberek léptek helyükbe. A társadalmi egyenlőség megteremtését segítették döntéseik, mint például a köpeny vagy az egységes tankönyvek. Azonban ez az egyenlőség sok esetben látszólagos volt, mert gyerekeket és szüleiket is rendszeresen érték hátrányok, amennyiben vallásosak voltak vagy éppen a munka világában olyan szerepet töltöttek be.

¹³ Balogh Fruzsina: Oktatás a mindennapokban a Rákosi-, és a Kádár-korszak idején. In: Polgári Szemle, 2021. 17. évf. 1-13. sz. p. 404-405.

¹⁴ Balogh Fruzsina: Oktatás a mindennapokban a Rákosi-, és a Kádár-korszak idején. In: Polgári Szemle, 2021. 17. évf. 1-13. sz. p. 403.

3. A szocializmus és a felekezeti iskolák

3.1. Az egyház és az állam kultúrharca

A kommunista vezetés a vallást teljes mértékben háttérbe kívánta szorítani. Tervük megvalósításában nem ismertek határokat, a cél érdekében bármit képesek voltak bevetni. Az egyház tulajdonában lévő földbirtokokat államosították, és minden egyéb intézményeiket is elvették. Anyagilag sabotálni kívánták őket.

Az új hatalom a szovjet mintát követte, amelynek a marxizmus volt az iránymutatója. A marxizmus pedig mindig is rossz szemmel nézte a vallásosságot és az egyházakat.¹⁵ A vallást és annak tanításait hazugságnak ítélte meg, úgy gondolta ezzel az embereket csak becsapják. Lenin pedig még durvábban vélekedett róluk. Így Magyarországon is ezt a politikát kívánták folytatni az egyházakkal szemben.

A különböző felekezetek közül a katolikus¹⁶ egyház számított a párt első számú riválisának. A lakosság több mint fele ezt a vallást gyakorolta. A háborút megelőzően a vallási élet fellendült, sok új létesítmény jött létre, mint például templomok, plébániák. Az embereknek így elérhetőbb lett a mindennapi vallás gyakorlása. Rákosi Mátyás és Kádár János is hasonlóan gondolkodott a katolikus vallásról, mindketten fel kívántak lépni ellene. A reformátusokkal első körben nem foglalkoztak, úgy gondolták ők érteni fognak abból is, ha látják, hogy katolikus társaikkal mi történik, derült ki ez egy 1957-es jegyzőkönyvből.¹⁷

A kommunista párt választói felé azt közvetítette, hogy az egyházakat támogatják. Míg a népnek azt hirdették, hogy a vallás privát szféra, addig közben feljegyzéseket készítettek arról, hogy kik a hívő emberek.¹⁸ Tudták kik azok, akik a vallásukat gyakorolják, eljárnak templomba és a gyerekeiknek is ezt tanítják. Ezek az emberek a későbbiekben hátrányos helyzetbe kerültek. A legfőbb megkülönböztetés a munka világában érte őket, bizonyos állásokat ők nem tölthettek be, de előfordult, hogy a szakmai továbbtanulásukban is korlátozva voltak. A papokkal szemben testi bántalmazást is alkalmaztak, sokukat internálótáborba hurcolták. Az egyháznak korábban több napilapja, hetilapja és folyóirata is megjelent, ezeket azonban a kommunista rendszer kezdetben cenzúrázta, majd azokat be is tiltotta 1949-ben. Mindent

¹⁵ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 311.

¹⁶ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 312.

¹⁷ Némethné Vágyi Karola (szerk.): *A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei 1957. január 25. – 1957. április 2.* II. kötet. Budapest: Intera Rt. 1993, p. 244–247. o.

¹⁸ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 313-314.

megett annak érdekében, hogy anyagilag ellehetetlenítse és a közéletből is eltávolítsa az egyházat. 1950-ben több szerzetesrend működési engedélyét is megvonták. A vallásgyakorlás a maradék hívőknek már csak a templomban volt lehetséges, a korábbi mozgalmakat, templomon kívüli szertartásokat, mint például a körmeneteket betiltották. Mindeközben az egyházért dolgozó papok és püspökök mindent elkövettek annak érdekében, hogy templomaikat fenn tartsák még úgy is, hogy anyagi forrásaikat megszüntették.

Az iskolák államosítása után 1948-ban a rendszer ígéretet tett arra, hogy továbbra is lesz hitoktatás. Természetesen ezt nem tartották be. Az 1949. évi 5. számú törvény¹⁹ alapján a hittanóra nem volt kötelező az iskolában. A hittanórákat így teljesen ellehetetlenítették, a tanórának a rendjét 1950. szeptember 15.-én²⁰ adták ki. Ennek a rendeletnek az értelmében csak utolsó órákban lehettek hittanórák, de ha a tanuló nem vett rajta részt azért nem lehetett őt megbüntetni és érdemjegyeket sem kaphattak. A szülőket a beíratásról különböző indokokkal igyekeztek lebeszélni a pedagógusok. Elmondták, hogy gyermekeiket emiatt hátrány érheti. A hittanórákra való beíratkozáshoz is új feltételeket szabtak, mely szerint mindkét szülőnek meg kellett jelennie ezen alkalommal, de az időpontot igyekeztek úgy megadni, hogy az rövid intervallum legyen és közben a munkaidővel is ütközzön. Sokan így beírni sem tudták gyermekeiket a hittanórára, a hittanosok száma jelentősen csökkent. A hitoktatókat is igyekeztek ellehetetleníteni, különböző koncepciók perekbe fogták őket, így az is előfordult, hogy a beíratkozott gyerekeket nem volt, aki oktassa ezért nem volt hittanóra. 1957-től szinte csak papok látták el a hitoktatás, mert a hitoktatók fokozatosan kiöregedtek, az 1980-as évekig pedig nem is képezték ki újakat. 1956-ban egy rövid ideig szabad volt az iskolai hitoktatás, amelyre rengetegen jelentkeztek. Ezért a hatalom lépéseket tett annak érdekében, hogy ezt megszüntesse. 1957-ben visszaállították a Rákosi időkből ismert szabályozást, az 1949. évi 5. számú törvényt, mely szerint a vallásoktatás nem kötelező.

1974-ben²¹ sikerült elérnie az egyháznak azt, hogy heti 2 órát engedélyeztek a templom épületén belül, de névsort kellett küldeni megjelent a gyerekekről. Így nem meglepő módon a diákok csak nagyon kis része jelent meg az oktatásokon, hisz ezért ők maguk is és szüleik

¹⁹ 1949. évi 5. sz. törvény. letöltés dátuma: 2023.04.22. <http://www.jogiportal.hu/in-dex.php?id=1uw3eqar6umckt72a&state=19900212&menu=view>

²⁰ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 318-319.

²¹ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 319-320.

is hátrányba kerültek a későbbiekben. A szülőket a munkahelyeiken bélyegezték meg. A kispapok száma is jelentős mértékben csökkent. Több szemináriumot is megszüntettek, az országban öt intézmény maradt hol a papnövendékek tanulhattak.

A rendszer a diktatúrát részben még mindig leplezni kívánta és tudta is. Ennek kulcsa az volt, hogy a nép felé azt kommunikálták, hogy az egyházat az államtól elválasztották, mivel a vallás magánügy és jár nekik az önállóság. Közben pedig minden téren az ellenőrzésük alá vonták. Állami Egyházügyi Hivatalt hoztak létre Rákosi Mátyás idején 1951-ben.²² Ennek a szervnek a kezében volt a teljes kontroll az egyházak felett, jelentéseket feljegyzéseket készítettek róluk. Állami Egyházügyi Hivatal (továbbiakban: ÁEH) a székesegyházakba berendezkedett, és a püspökök tevékenységét ellenőrizték. Az önállóságuk ezennel teljes mértékben elveszett. Bajszos püspököknek nevezték azokat, akik az ÁEH-nak jelentéseket küldtek, a papokról és egyes hívekről. Ezekben tudatták, hogy a papok közül kik a békepapok és kik azok, akikben nem lehet megbízni. A bajszos püspökök 1957-től látták el feladataikat.

A kommunista vezetés egy papi békemozgalmat²³ is mozgósított, amellyel az egyházon belüli viszályokat kívánta elindítani és olyan papokat épített be ide, akik képesek voltak egyházellenes utasításokat is végrehajtani. Sokakat zsarolással vettek rá a csatlakozásra és sokan azért kapcsolódtak, mert így volt biztosított az, hogy továbbra is papok maradhassanak és vallásukat gyakorolhassák.

1956-ban hatalomra kerülő Magyar Szocialista Munkáspárt²⁴ (továbbiakban: MSZMP) tagjainak a vallástól távol kellett tartani magukat, és családjaikban is ezt az ateista nézetet kell erősíteni. Ekkor jöttek létre az egyházi szertartásokat felváltó állami szertartások, mint például a keresztelő helyett névadó vagy a polgári esküvő, temetés. A rendszer minden elkövetett annak érdekében, hogy az emberek a szocialista szertartásokat válasszák és ne az egyháziakat, például a szocialista temetés jóval olcsóbb volt az egyházinál. Egyre több polgári esküvőt tartottak, míg az egyházi esküvők száma jelentősen csökkent, a válások száma pedig nőtt, melyet a Központi Statisztikai Hivatal adatai is alátámasztanak. Ez azt mutatja, hogy a polgári úton kötött házassági kötelékek kevésbé voltak erősek. A pedagógusoknak és a fegyveres erőknek is tartózkodniuk kellett a vallási élettől. A Kádár-rendszer is tehát teljes mértékben ki kívánta iktatni az egyházakat.

²² Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 323-325.

²³ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 322-323.

²⁴ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 328-330.

1964-ben ²⁵valamelyest az enyhülés jelei voltak láthatóak, ekkor az Apostoli Szentszék az állammal megállapodást kötött. A durva egyházüldözés ekkortól már nem volt jelen, de továbbra is megkülönböztették a hívő embereket a többi polgártól és meg is figyelték azokat. Egyfajta kiegyezésnek is nevezhetjük, ami történt ekkor. A hívő emberek nem kritizálták a kommunista rendszert így vallásukban minimális szabadságot kaptak. A rendszer pedig már nem tekintett rájuk olyan mértékű ellenségre, mint azelőtt korábban. Az elveikből nem engedtek, de már nem kívánták a hívő embereket teljes mértékben megfosztani a vallástól.

A 80-as évekre ²⁶ pedig a diktatúra nagy mértékben enyhült, a keresztények és a kommunisták között néhol együttműködés is volt megfigyelhető. Ez annak volt köszönhető, hogy a Szovjetunió meggyengült, gazdasági nagyhatalma veszélybe került. Az MSZMP pedig tudta, hogy hatalmát csak abban az esetben tudja megvédeni, ha rendszerén változat és polgáraihoz máshogy áll a jövőben. A 80-as évek végére az egyházak visszakapták önállóságukat és az ellenőrzések is megszűntek.

3.2. A felekezeti iskolák államosítása

Szakdolgozatomban külön ki kell térnem az egyházi iskolák államosításának folyamatára, hiszen ez egy meghatározó eseménynek számít a későbbi vallásoktatás alakulásának történetében.

1948. előtt hazánk területén több mint ezer egyházi iskola működött. Mint korábban említettem az új vezetés egy szintén új iskolarendszert kívánt létrehozni és ebbe a képbe már nem fértek bele az olyan intézmények, mint a felekezeti iskolák, mert mindent az irányításuk alá vontak. Így kerülhetett sor 1948. júniusában számos egyházi iskolai intézmény államosítására. ²⁷

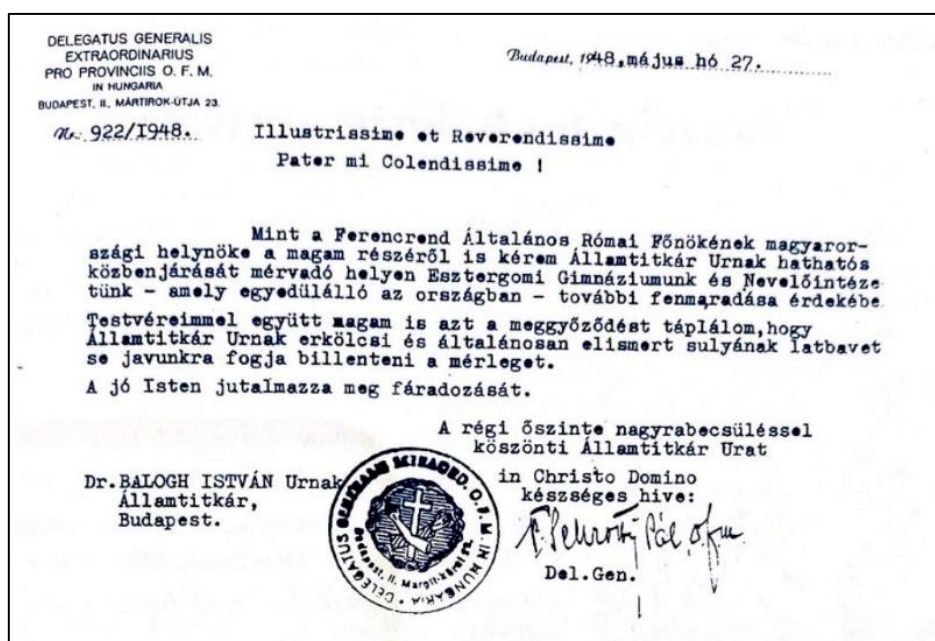
Mivel a szocializmus rendszere egyébként is ellenségnek tekintette a vallást, így az iskolákban folytatott vallásos nevelést sem nézte jó szemmel. A kezdetben együttműködés jelei voltak láthatók a hatalom és az egyház között, de rövidesen elindult a merénylet az egy-

²⁵ Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. p. 328-329.

²⁶ Balogh Margit: Lojalitás vagy szembenállás? In: Korunk, 2022. 4. évf. 10. sz. p. 53-63.

²⁷ Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkezelése alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. p. 186. letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

házi iskolák ellen. Az első intő jelek után egy püspöki konferencián megoldást kívántak találni, ennek következtében híveiknek egy körlevelet küldtek 1948-ban.²⁸ Ebben a levélben felhívták figyelmüket közelgő veszélyre és a segítségüket kérték. A Katolikus Szülők Vallásos Szövetsége alakult meg ekkor. A szövetség leveleket küldött a politikai vezetőknek, melyben tiltakoztak az egyházi iskolák államosítása ellen.²⁹ A több száz levél is érkezett a vezetőkhez, és más befolyásos emberekhez is, egy-egy levelet rengeteg szülő aláírt. A kommunista vezetés azonban újabb gátlástalan eszközökhöz nyúlt. Az országgyűlés felé olyan petíciókat küldött, melyben az egyházi iskolák államosítását kérik. Ezt a vezetés azért tudta megtenni, mert ahova a levelek beérkeztek a nemzeti bizottságokhoz, azok is az ő befolyásoltáguk alatt voltak.

(A Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium levele, Balogh István Államtitkár részére. Forrás: P. Rádics Dávid: Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium évkönyve 1931-2001. Esztergom: Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium, 2001. p. 61.)

Az államosítás terve nagy tiltakozást váltott ki mind az egyházban, mind a vallásos emberekben. Sopronban tüntetést is szerveztek 1948. június 7.-én,³⁰ azonban a fegyveres erők

²⁸ Pornói Imre: 1948 – Az iskolák államosítása. In: Szakmódszertani és más emberközpontú tanulmányok ISBN 978-80-89691-61-6 2019. p. 465.

²⁹ Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkormányzása alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. p. 187. Letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³⁰ Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkormányzása alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. p.

feloszlatták. A tüntetésen megközelítőleg 2000 fő vett részt, akik közül többeket elfogtak és börtönbe vagy internálótáborba küldtek, illetve rendőri felügyelet alá vontak. A falvak vezetőinek figyelmét felhívták, hogy abban az esetben, ha bármilyen tiltakozás vagy háborgás állna fenn az államosítás miatt, az csakis az ő felelősségük, a gyűléseket pedig betiltották.

Mindszenty József bíboros júniusban még mindig tiltakozott, különböző egyházi törvényekre hivatkozva, de mindhiába. 1948. június 16.-án kimondták a nem állami fenntartású iskolai intézmények állami átvételét. Az intézményeken túl azok vagyontárgyait és személyzetét is az állam a fennhatósága alá vonta. Az érintett személyzet száma közel 18 ezer fő volt, számukra azonban a püspöki kar megtiltotta a munkavégzést az újonnan államosított intézményekben. Közel ötezer felekezeti iskola került az akkori hatalom kezére, melynek több mint fele római katolikus volt. Az iskola között voltak általános és középiskolák, illetve azon belül gimnáziumok is. Csupán a hittudományi főiskolák maradhattak az egyházak kezében.³¹

Az államosítást követő években az egyházak igyekeztek engedményeket kapni az államtól. 2 év után 1950. augusztusában kaptak lehetőséget arra, hogy 8 felekezeti iskolával kivételt tegyenek, így azok visszakérültek az egyház fennhatósága alá és ezzel egyidőben ennyi számú szerzetesi rend is visszakapta a működési engedélyét. A megállapodás szerint a visszajutott iskolák a következők voltak:³²

- Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium
- Pannonhalmi Bencés Gimnázium
- Kecskeméti Katona József Gimnázium (piarista)
- Budapesti Piarista Gimnázium
- Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium
- Szentendrei Ferences Gimnázium
- Debreceni Svetits Gimnázium (leányiskola)
- Budapesti Rozgonyi Piroska Gimnázium (leányiskola)

187-188. Letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³¹ Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkormányzása alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. p. 188-189. Letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

³² Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkormányzása alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. p. 189-190. Letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

3.3. Az egyházi iskolák működése

Az engedményi tárgyalásokon az állam vetette fel a néhány egyházi iskola visszaadását, de kikötései voltak. A tárgyalások így még tovább folytak a kikötések rögzítése érdekében. Az iskolákban kötelező volt az állami tankönyvek használata a tanórák során, De az ott tanító pedagógusok készíthettek vallásos jegyzeteket és ezeket is felhasználhatták. Az egyházi iskolába járó diákoknak a számát is korlátozták, egy intézménybe maximum 80 fő járhatott, amely több mint 50% -al kevesebb volt az állami iskolába járó tanulók számánál. Amennyiben tanév közben kiestek diákok, azok helyére nem érkezhettek újak így a 80 fő sem volt állandó, csak csökkenés jelei voltak láthatók. A tanulókon kívül az iskolákban dolgozó személyek számát is erősen korlátozták. Az egyházi iskolák fejlődését teljes mértékben hátráltatni akarták.³³

Kezdetben a nyolc egyházi iskola visszaadását a püspöki kar nem támogatta mert tudták, hogy nem fognak önállóságot kapni és az intézmények fenntartásában sem fognak segítséget kapni az államtól. Megoldhatatlannak látták egy vallásellenes rendszerben az egyházi iskolák működtetését. A politikai hatalom tervének azonban része volt ezeknek az intézményeknek a visszaadása, mert ezzel azt a látszatot tudták kelteni, hogy ők a vallást nem üldözik és csak egy új jobb rendszert kíván kiépíteni. Így ezt a lépését is a saját propagandájára tudta fordítani és az egyházat ismét rossz színben tüntethette fel. Az egyházaknak azonban így nem volt más választása, mint a megegyezés. Az 50-es években az egykor katolikus iskolákban nevelkedő szülők óvni akarták gyermekeiket az állami iskoláktól, ahol csak az ideológia tanítása volt a fő cél. Így ők örömmel vették az egyházi iskolák újbóli működését és gyermekeiket szívesen írárták ezekbe az intézményekbe.³⁴

Az egyházi iskolák fenntartását csak az államsegély segítségével tudták finanszírozni, ennek viszont a következménye az volt, hogy az állami követeléseket teljesíteni kellett. A társadalom tagjai sem járultak hozzá ekkor már a fenntartáshoz szükséges költségekhez. A finanszírozást így a továbbiakban az egyház-vagyonából és a kapott állami segítyből kellett megvalósítani. A fejlődéshez ez azonban kevés volt, ezért új lehetőségek után néztek minden lehetőséget meg akartak ragadni annak érdekében, hogy anyagi forrásokhoz jussanak. 1958-ban a Caritas nevű segélyszervezettel vették fel a kapcsolatot. A szervezet az iskoláknak támogatást nyújtott. Közben adakozásokat is szerveztek. A befolyt összegnek köszönhetően iskoláikat fejleszteni tudták és a 80-as évekre fel tudták venni a versenyt állami iskolákkal.³⁵

³³ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: *Educatio folyóirat* 1992. 1. évf. I. sz. p. 46-48.

³⁴ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: *Educatio folyóirat* 1992. 1. évf. I. sz. p. 48-49.

³⁵ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: *Educatio folyóirat* 1992. 1. évf. I. sz. p. 52-54.

Az iskolák működését az állami jogszabályok határozták meg, ez alól a heti két hittanóra volt kivétel, mert erre más szabályok vonatkoztak az állami iskolákban. Katolikus Közpiskolai Főhatóság alakult, akik nem irányítók voltak, hanem sokkal inkább megfigyelők, és akik az információkat rögzítették. Ez a szerv az érettségi vizsgákra vizsgabiztosokat vezényelt a nyolc iskola mindegyikébe. Az iskoláknak minden évben évkönyvet kellett készítenie, melyben az adott tanév sarkalatos eseményeiről számolnak be, emellett statisztikai adatokat is tartalmaz. Ezekben az oktatási intézményekben is reál és humán tagozat működött. Kezdetben az egyházi iskolákból nagyon kevesen jutottak be a felsőoktatásba. Ez annak tudható be, hogy mivel nagyrészt kollégiumi iskolákról van szó, így a legtöbb gyerek a középiskola megkezdésekor elszakadt a szülői háztól és egy teljesen új környezetbe került. A rá nehezedő terhet, akadályokat pedig nem a legkönnyebben vette és nehéz volt jól teljesíteni. Gyakran előfordult, hogy ezek miatt visszamentek állami iskolákba.³⁶

A 8 iskola közül legsikeresebbnek a Piarista Gimnáziumot és Pannonhalmi Bencés Gimnáziumot tartották. A két iskola azonban különbözik egymástól. A Pannonhalmi Gimnáziumba sok volt a kollégista száma és ebben látták a sikerét, mert a diákok mozgástere csak az iskolára terjedt ki. Harmadik helyre a Patrona Hungariae Leánygimnázium sorolható azonban az eredmények itt már mérsékeltebbek. A Szentendrei Gimnázium azért szorult perifériára mert nem volt rendház a közelben és korábban sem tartozott rendi fennhatóság alá. 1950-ben más rendek közben járásával kezdte meg működését, de rövidesen a ferencesek kezébe került. A koedukáció azonban megmaradt, amely a különböző nemek egy intézményben való oktatását jelenti. A településen megnyílt az állami iskola is, így az egyháziban jelentősen visszaesett a létszám. Ezért ők maguk kezdtek diákokat "szerezni" az iskolának, ennek érdekében ferences napokat tartottak, szülőknek gyerekeknek előadással készültek. Az 1970-es években volt látható egyensúly a településen lévő állami és egyházi iskola között a diáklétszám tekintetében.³⁷

Az iskolák működéséről, mindennapjairól sokat megtudhatunk a fennmaradt évkönyveket bújva. A Pannonhalmi Bencés Gimnázium könyve³⁸ is sok érdekességet rejt. Egy iskola összesen 8 osztályt indíthatott évfolyamonként kettőt. A diáklétszám mellett szigorúan határoztak mindegyik intézményben a személyzet számát is illetően (16 tanár és 4 nevelő tanár). Az óraadó tanárokat az állam engedélyezte létszám korlátozástól függetlenül. Az ő bérüket

³⁶ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: *Educatio folyóirat* 1992. 1. évf. I. sz. p. 55-58.

³⁷ Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: *Educatio folyóirat* 1992. 1. évf. I. sz. p. 62-63.

³⁸ Szalai Béla: *Oszlopok. A gimnázium és diákotthon története II. kötet. A második negyedszázad 1964-1989.* Budapest: Szalai Béla felelős kiadó, 2016. p. 30-32.

azonban a bencés rendnek kellett finanszíroznia. 1960-as években engedélyt kaptak arra is, hogy az utolsó egyetemi évüket teljesítő bencés szerzetesek a gyakorlati idejüket, valamelyik bencés gimnáziumban teljesítsék. A szerzeteseknek az oktatás megkezdése előtt esküdt kellett tenniük a Magyar Népköztársaság alkotmányára.

1962-től már itt is megszüntették a reál és humán tagozatot, de továbbra is 2 évfolyam működött egymás mellett, eltérések a nyelvoktatás területén voltak megfigyelhetőek. Az egyik osztályban a második kötelező nyelv a latin maradt, míg a másikban választani lehetett a latin és az angol között, de pár év múlva aztán mindegyikben választható lett. Az első számú nyelv mindegyikben az orosz volt. Az 1961-ben született törvény szerint a gimnáziumban tanuló diákoknak heti egy napot fizikai munkával kellett tölteni valamelyik gyárban. Pannonhalmán azonban ez nem volt kivitelezhető mert ennyi diákot nem tudtak befogadni a környező gyárak. Így ők ezt gyakorlati oktatással váltották ki heti 2 órában.³⁹

A tanórák időtartama 50 perc volt, 10 perces szünetekkel elválasztva. A szerzetes tanítók igyekeztek minél szélesebb körű oktatásra és nevelésre a lehetőségekhez mérten. A diákokra sok feladat hárult, házi feladatokat kaptak, verseket tanultak. Az általános műveltség megszerzése volt az egyik fő cél. Az érettségi vizsga során három kötelező és egy választott tantárgyból kellett vizsgát tenni. A feladatokat központilag állították össze és a vizsga soron tehát az állam vizsgabiztosai is jelen voltak. Az iskolák visszavételekor megállapodtak, hogy nem érheti hátrányos megkülönböztetés azt a gyermeket amelyik itt tanult, illetve családját sem, de ez a gyakorlatban már nem így történt. A katolikus iskolákban érettségi vizsgát szerző fiatalok zömében alul maradtak az állami iskolát végzett társaikkal szemben a felsőoktatásba való bejutás során és ez az államnak volt köszönhető. Az iskolák azonban jelentősen hozzájárultak a kispapok és szerzetesek számának növeléséhez.⁴⁰

Az ÁEH 1960-as évekbeli titkos feljegyzéseiből is sok információt szerezhetünk az akkor működő katolikus iskolákról. Az intézmények igyekeztek minden állami előírást betartani, hogy a kormány ne tudjon semmibe belekötni. A diáklétszámot illetően azonban voltak eltérések a megengedettől, a vezetés ebből pedig arra következtetett, hogy még mindig nagy az igény a vallásos nevelésre. A feljegyzésekben arról is beszámoltak, hogy eredményes nevelő oktató munka zajlik az iskolákban, így többször is napirendre került az iskolák megszüntetése

³⁹ Szalai Béla: Oszlopok. A gimnázium és diákotthon története II. kötet. A második negyedszázad 1964-1989. Budapest: Szalai Béla felelős kiadó, 2016. p. 11-12.

⁴⁰ Szalai Béla: Oszlopok. A gimnázium és diákotthon története II. kötet. A második negyedszázad 1964-1989. Budapest: Szalai Béla felelős kiadó, 2016. p. 13-14.

azért, hogy nehogy túlszárnyalják az állami iskolákat. A katolikus iskolák a gyerekek szüleivel igyekeztek jó kapcsolatot kialakítani, a szülőkkel is rendszeresen foglalkoztak szülői értekezlet keretein belül, de más látogatások során is. A vallásos nevelést tehát megkönnyítette a szülőkkel való közös összefogás. Az állami intézményekhez hasonlóan itt is voltak kirándulások, szerveztek szakköröket és ekkor is a vallási nevelés került előtérbe. A diákok és a tanárok szoros kapcsolatban álltak egymással, mindent tudtak a gyerekekről, akik bátran beszéltek is problémáikról. Nyaranta táborokat túrákat szerveztek a gyerekeknek.⁴¹

Összességben a katolikus egyházi iskolák sok megpróbáltatáson mentek keresztül, állandó ellenőrzés alatt álltak és fejlődésünkben gátolni kívánták őket. Ennek ellenére a nyolc iskola mindent megtett annak érdekében, hogy a legmegfelelőbb vallási oktatást biztosítsa diákjai számára. Az anyagi források hiányára is megoldást talált és fejlesztette iskoláit. Az országban az akadályoztatások ellenére jó hírnévre tettek szert a vallásos szülők szívesen iratták ide gyermekeiket.

⁴¹ Csejoszki Mihály: „Az egyházi iskolák jó hírének ma is van alapja” – Adalékok a hazai katolikus gimnáziumok történetéhez az Állami Egyházügyi Hivatal dokumentumai alapján (1962–1963) In: ArchívNet 2021. 21. évf. 2.sz.

4. Kutatás

4.1. A módszer bemutatása

Kutatásom során a választott módszer a félig strukturált interjú volt. A témához kapcsolódó kérdéseimet előre összegyűjtöttem, majd interjúalanyaim ezt meg is kapták, így a beszélgetés során azok már nem voltak újak számukra és átgondolhatták válaszaikat. A beszélgetés során a megadott kérdésektől azonban egyes esetekben eltértünk, hisz a saját tapasztalataikra, visszaemlékezéseikre voltam kíváncsi, amelyekről szabadon mesélhettek. A kérdések egyfajta segítséget nyújtottak a beszélgetés során és közben egy-egy kérdés sok újat is felvetett, főleg a nyugalmazott pappal készített interjú során.

4.2. Kérdésfelvetés

Kutatásom során három személlyel készítettem interjút. Mindhárman a szocializmus ideje alatt működő nyolc egyházi iskola valamelyikében végezték el középiskolai tanulmányaikat, és közülük egy fő a papi hivatást választotta. Vizsgálatom célja az volt, hogy az ő szemszögükből képet kapjak arról, hogy milyen volt az oktatás az egyházi iskolákban, az életükre milyen kihatással volt, az, hogy ezekben az intézményekben tanultak. A nyugalmazott pap esetében pedig szerettem volna saját tapasztalatokat, történeteket meghallgatni arról, hogy milyen helyzetben voltak ekkor papok és egyházak. Így összehasonlítható lett a feldolgozott szakirodalom és az ő valós tapasztalataik, hogy azok mennyire tükrözik egymást.

Fő célom az volt, hogy az irodalomban megtapasztaltakat összevesszem a személyes tapasztalatokkal. A szakirodalom feldolgozása és kutatás előkészítésekor több kérdés is megfogalmazódott bennem, melyre a vizsgálat végén igyekeztem válaszokat találni.

- A valós tapasztalatok és a szakirodalom egyensúlyban van egymással?
- Milyen érzések jutnak eszükbe, ha ezekre az időkre gondolnak?
- Az emberi kapcsolatokban is érzékelhető volt a különbség tétel?

4.3. Interjúk

1. Interjú

Az első interjúalanyom édesapám ismeretségi körébe tartozik, így kerültem vele kapcsolatba. Segesdi származású férfi, aki sok éven át itt élt. Jelenleg viszont a szomszéd településen él családjával. A 68 éves József nyugdíjas éveit tölti és mellette mezőgazdálkodással foglalkozik, több saját földje van. Nyugdíjazása előtt a Nagyatádi Földhivatalban tevékenykedett hosszú éveken át. Az interjút megelőzően telefonon vettem fel vele a kapcsolatot, így ismertetem azt, hogy miről is szeretnék majd beszélgetni vele. Ennek tudatában József később az otthonában fogadott az interjú során, ahol szívesen válaszolta meg feltett kérdéseimet.

A beszélgetés elején néhány általános információt tudtam meg róla. 1955-ben Segesden született és itt is teljesítette az általános iskolás éveit. Ezt követően tértünk át életének azon szakaszára mely a kutatásomban fontos szerepet játszik. József 1969-től 1973-ig az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium diákja volt, pont az a bizonyos nyolc iskola egyikében töltötte gimnazista éveit. Természetesen kitértünk arra a beszélgetés során, hogy miért is ezt a lakhelyétől 250 km-re lévő iskolát választották. Az iskolaválasztásban a szülei hozták meg a döntést. Édesanyja és édesapja is vallásos ember volt, mely nemcsak az egyházi ünnepnapokon nyilvánult meg, hanem a mindennapokban is, ők a keresztény értékrend szerint éltek életüket és Józseftől, valamint az öccsétől is megkövetelték azt. A katolikus gimnázium egyértelmű volt, a kérdés már csak az volt, hogy a nyolc közül melyik legyen az. A döntést segítette egyrészt az, hogy Segesden 1950-ig a szerzetesrendek feloszlásáig ferences rendház működött és a volt ferences atyák közül többen is az esztergomi ferences gimnáziumban tanárok lettek. Másrészt ezek az atyák a szülőkkel jó ismerősök voltak. Így került hát ő Esztergomba, azzal a hittel és tudattal, hogy ott biztos erkölcsbeli és tudásbeli alapokat kap. Az ottani oktatásra való visszaemlékezés során kiemelte, hogy a hittanóra kötelezően a szerepelt az órarendjükben, melyet szigorúan is vettek. A társai nagy része, köztük ő is kollégista volt. Szigorú szabályok szerint éltek ott az életüket, őt idézve „minden imával kezdődött és minden imával ért véget”. A különböző programokon kivétel nélkül részt kellett venniük, ünnepnapokon és vasárnaponként a diák misén volt kötelező a megjelenésük. A tanáraik zöme ferences szerzetes volt, akik magasan képzettek és elhivatottak voltak szakmájuk iránt. Az oktatás mellett a nevelés is ugyanolyan fontos volt ellenben az állami iskolákkal. Ők a keresztény erkölcsiség átadására törekedtek amiért Józsefet is szülei ide írárták. Kiemelte, hogy neki és osztálytársainak is nagyon jó kapcsolata volt tanáraikkal persze elmosolyodva megjegyzi, hogy akadtak kivételek. Azonban mind-egyikre jó szívvel és emlékekkel gondol vissza.

Beszélgetés során kitértünk a szocializmus időszakára is, hogy az ő életükre milyen hatással volt az. József szülei mindketten paraszti családból származtak. Mindennapi megélhetéshez rengeteget kellett dolgozniuk, édesapja többször is napszámos munkát vállalt. A beszolgáltatás időszakában szintén éjjel nappal dolgoztak. A termelőszövetkezet (továbbiakban: TSZ) alakítását tragédiaként élte meg a család, amiért a földeket be kellett vinniük a TSZ-be. Arcán a sajnálat látszódott, mikor arról beszélt, hogy édesapjának ekkor is jelentős mennyiségű plusz munkát kellett vállalnia, hogy családját eltartsa, mert az első 5 évben még az alap megélhetésre sem volt elegendő az a pénz, amit a TSZ nyújtott. Nagyapjának pedig még 10 évet kellett dolgoznia idősen és betegen, ahhoz, hogy minimális nyugdíjat kapjon. Ennyi sok megpróbáltatás ellenére is azonban a családjá csendesen tűrte a szocialista rendszert. József sem maradt ki az általános iskolában a kisdobos mozgalomból. Azonban a középiskolában már nem kellett a KISZ tagjának lennie, és a főiskolás éveit alatt sem. A munkahelyén sem zaklatták azzal, hogy az MSZMP tagja legyen. Úgy gondolja, hogy ez annak köszönhető, hogy az ő ifjúkora már a puha diktatúrában kezdődött és a felettesei sem voltak már oly módon lázítóak. Valamelyest elfogadták az ő vallásos világnézetét és nem próbálkoztak nála különböző bevezetésekkel. A munkahelyén a rábízott feladatokat mindig igyekezett legjobb tudása szerint elvégezni, így hátrányos megkülönböztetés nem érte. Megjegyezte azt is, hogy az érettségi után mezőgazdasági pályán folytatta felsőfokú tanulmányait és az akkori politikai nagyhatalmat kevésbé érdekelte a mezőgazdálkodás területén szerzett felsőfokú végzettségű embereknek a világnézeti beállítottsága, így a későbbiekben az egyházi iskola miatt sem érte megkülönböztetés. A hátrányok során beszélgettünk a vallásos emberek helyzetéről is. Az ő meglátása szerint a 70-es években a kisemberek számára már nem volt látványos különbségtétel. Akik a munka világában előrébb szerettek volna jutni párttagoknak kellett állniuk és ehhez a vallásosságukat fel kellett adni, mert az elvárásoknak csak így felelhetek meg. Jól emlékszik arra hogyha egy pedagógusról kiderült, hogy vallásos életet él az anyagi hátrányban részesült és igaz volt ez a vállalati közpvezetőkre is.

Az interjú során szóba került a családjá is. Józsefnek két gyermeke egy fia és egy lánya van, akiket szeretett volna egyházi iskolába járatni, de a családi körülmények ezt máshogy alakították. Elmondta, hogy ő a mai napig gyakorolja a vallását, rendszeresen jár a templomba és igyekszik részt vállalni a különböző ünnepekor. Szülőfalujába Segesdre minden búcsújárás alkalmával ellátogat, mely egyébként is egy jelentős búcsújáró helynek minősül. Azonban szomorúan megjegyzi, hogy az évek során oda is egyre kevesebben látogatnak el.

József úgy gondolja, hogy a vallásosságának és az egyházi iskolának köszönhetően egy olyan emberré válhatott, amelyet szülei mindig is szerettek volna. Az állami iskolákkal szemben

az egyházi iskola olyan pluszt, többletet adott az oktatás mellett a neveléssel, hogy a felnőtt életben sikeresen megállta helyét és egy olyan állampolgár lehetett belőle, akit megbecsülnek.

2. Interjú

A második interjúalanyom szintén egy férfi volt, aki Székesfehérváron él, de neki is van segesdi kötődése és így tudtam vele kapcsolatba lépni. Ottó a szabad hétvégéit szívesen tölti kis falunkban, mert sok ismerős köti őt ide. Azonban a mindennapokban nagyon elfoglalt ember (önálló bírósági végrehajtó). Elfoglaltságából adódóan csak telefonon tudtam utolérni és végül az interjút is ilyen módon tudtuk csak elkészíteni. Ő egy határozott és nem túl bőbeszédű személyiség, viszont készségesen állt a segítségemre. Én pedig igyekeztem lényegre törően kérdezni tőle.

Róla is először általános információkat gyűjtöttem. 1958-ban Várpalotán született. Általános iskolás éveit Székesfehérváron töltötte. A középiskolát ő is viszonylag a lakhelyétől távoli intézményben végezte el. A Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium tanulója volt 1977-ig. Az iskola megválasztásában édesapja szava volt a döntő, ő összevetette az oktatás és nevelés színvonalát más iskolákkal és ezt tartotta mind közül a legmegfelelőbbnek. Ehhez hozzájárult az is persze, hogy a család vallásos volt, melyet a mindennapokban is gyakoroltak. Amikor az iskoláról beszélt többször is kiemelte azt, hogy az ő tanárainak jelentős része szerzetes volt, akiknek nem volt családjuk és úgy gondolja, hogy ezáltal többet és jobban tudtak foglalkozni diákjaikkal. Ő is kiemeli azt, hogy a legtöbb kiváló ember volt, akik hatalmas tudással rendelkeztek. Emlékszik azonban olyanokra is, akik ezeknek az ellenkezője voltak, ők túl nagy szigort tartottak, amely nem baj, de nem is igyekeztek diákjaikkal jó kapcsolatot kialakítani. Elmesélte, hogy rendkívül szigorú napirend volt ott a diákoknak. 6 órakor ébresztő, majd 7:30-ig studium, ami a tananyagok átisméltését jelentette. Ezt követően reggeli és 8 órától kezdődően 13:30-ig tanórákon vettek részt. Az órák után ebédelhetek majd 15:30-ig kimehetek a városba. 18:30-ig ismét studium, ami a tanulást jelentette. Ilyenkor 45 percenként 10 perc szünetet kaptak. A vacsora után lehetett újra szabad foglalkozásuk 21:30-ig. Ekkor edzettek a tornateremben vagy éppen fociztak, de tévét is nézhettek persze ha a prefektus atya engedélyezte a filmnek a megnézését. 21:30-kor minden diák számára lefekvés és alvás volt. Ezekből a napi-rendi pontoktól nem lehetett eltérni. Kérdésemre válaszolva elmondja, vagy a gyakorlati életben nem érte semmilyen hátrány amiatt, hogy egyházi iskolába járt, illetve a családját sem a vallásos életvezetés miatt. Ezt azzal magyarázza, hogy a diktatúra ezekben az években már enyhült. Voltak persze munkakörök, amelyeket sem ő sem családtagjai nem tölthettek volna be mert

ahhoz párttagoknak kellett volna lenniük, amely pedig már nem fért össze a vallásos világnézettel.

Ottó a mai napig is gyakorolja a római katolikus vallást, rendszeresen templomba jár. Családjáról és gyermekeiről is megosztott velem pár gondolatot. Három gyermeke van, közülük a legkisebb járt egyházi iskolába a Ciszterci Szent István Gimnáziumba Székesfehérváron. A másik két gyermek állami fenntartású oktatási intézményben tanult. Minden esetben a gyerekek érdeklődési köre határozta meg az iskola választást. Fontosnak tartotta kiemelni, azt, hogy legkisebb gyermekének választott intézmény korántsem összehasonlítható a korábban a szocializmus idején működő egyházi iskolák színvonalával. Véleménye szerint a különbségek leginkább az oktatókban keresendők. Itt már világi tanárok tanítanak, akik nem csak a nevelésnek és tanításnak élnek, hisz saját családjuk van.

Ottó büszke arra, hogy a nyolc egyházi iskola egyikének tanulója lehetett. Úgy gondolja ez nagyban befolyásolta őt a későbbi életében. Egy megbízható, határozott, precíz ember lett belőle, amely tulajdonságok a munkája során és a mindennapokban is nagyon fontosak.

3. Interjú

Harmadik interjút egy 84 éves nyugalmazott plébánossal készítettem el. A segedi egyházközség egyik tagjával beszélgettem szakdolgozatom témájáról, akinek az atya jutott eszébe, hogy ebben nekem biztos segíteni tudna. Így ő rajta keresztül ismertük meg egymást. Az atya az otthonában fogadott és már tudta, hogy miről fogunk beszélgetni. Az interjú során nagyon közvetlen volt, rengeteg saját élményét, tapasztalatot mesélt el a témával kapcsolatban. A beszélgetést két részre tudnám osztani, egyrészt hosszasan beszélt gimnáziumi éveiről, a Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumban eltöltött időkről. Másrészt pedig sok érdekes információt osztott meg az akkori vallásszabadság korlátozásával, és az egyházak, papok helyzetével kapcsolatban.

Az atya a gimnáziumot 1953-ban kezdte meg Győrben. Lakóhelyétől ez neki is távol esett, így az internátusban lakott. Tanárai a bencés szerzetesek voltak, Kivéve a tornatanárt, aki civil ember volt, a megszólításuk azonban mindegyiknek tanár úr volt. A mai napig kiváló, magasan képzett tanároknak tartja őket, akiknek diákjaikkal jó kapcsolatuk volt. A tanulók minden problémájukkal fordulhattak az őket tanító szerzetesekhez, még a szobájukban is felkereshették őket. Azonban voltak köztük olyan tanárok is, akik az állam emberei közé tartoztak, később ki is derültek, hogy kik azok, de ezt akkoriban nem hangsúlyozták ki, mivel ők ellenőrzésképp voltak ott. Az egyházi iskolának pedig valamelyest alkalmazkodnia kellett az akkori követelményekhez. Orosz tanárát mosolyogva idézi fel. Őt egy nagyon különleges embernek

tartja. Előnyben volt a többiekhez képest az orosz tanulásban mert már tudott horvátul és a két nyelv hasonlított egymásra. Az orosz tanár több alkalommal került oroszfogságba, így a nyelvet tökéletesen megtanulta. Ezekről napló szerű jegyzeteket is készített, amely a mai napig megtalálható az atya könyves polcán, ezzel is mutatva, hogy akkoriban mennyire jó kapcsolat volt egy diák és tanár között.

A tananyagot illetően elmesélte, hogy ugyanazokból a tankönyvekből tanultak, mint az állami iskolákban, csak náluk meg volt a lehetőség a tanároknak arra, hogy a tananyagba a saját szellemi vallási értékeiket bele vihették. Megjegyzi, hogy nem csak oktatást, hanem nevelést is kaptak, amely egy hatalmas pluszt, többletet jelentett. Azonban itt is szigorúak voltak, keményen osztályozták őket. Napirendjük volt, hogy mikor mit csinálhatnak. Akkor még szombaton is tanítás volt, szombaton és vasárnap misén vettek részt és az állami iskolákkal ellentétben heti 2 óra hittan is volt nekik kötelezően. Haza utazni sem lehetett bármikor csak karácsonykor, húsvétkor és évvégén.

A tanárok számát és az osztálylétszámot is korlátozták. Az atya a humán tagozatba járt, ők latin tanultak, míg a reálban nem, ott inkább a matematika és a mértan volt a hangsúlyos. Az állami iskolákat inkább reál berendezkedésűnek látta akkor, ott nem volt latin nyelvoktatás sem. A tanárok közül, ha valaki kiesett, jöhetett helyette új, de olyan, akik akkor nevelődtek ki vagy a plébániáról hívták vissza a bencéseket. A diákokat azonban már nem lehetett pótolni, ha valaki kiesett nem jöhetett a helyére új tanuló. Sokan nem is bírták ezt a magas színvonalú oktatást, de az 1956-os forradalomkor fellépő disszidálástól is a létszám jelentősen csökkent. Az 1956-os forradalomról is sok érdekes dolgot hallhattam tőle. Furcsa érzés volt vele szembe ülni, amikor arról mesélt, hogy ő maga is részt vett a tüntetéseken. Arcán láttam, hogy ez egy nehéz időszak volt, már csak azért is mert ő és a többi osztálytársa ekkor voltak az utolsó, érettségiző évükben. A rádión keresztül értesültek arról, hogy kitört a forradalom. Mosolyogva jegyezte meg, hogy az iskolában azonnal felfüggesztették a tanulást és ők is mentek tüntetni. Győrből csupán 5-6 halálos áldozata lett a forradalomnak emlékezett vissza, melyet ő maga is látott. Ekkor rengeteg külföldi országból segítséget kaptak, ezek élelmiszert és ruhákat jelentettek főként. A szétosztásban ő és gimnazista társai is segítettek. A forradalom hatására tehát sok osztálytársa külföldre disszidált, velük már csak a rendszerváltás követően tudtak kapcsolatba lépni. A mindösszesen 40 fős osztályból már a forradalom előtt is 28-an voltak, de ez a szám 14-re csökkent. Az orosz nyelv megszűnt, helyette angolt vagy németet lehetett választani, az atya az angolt választotta, de érettségiznie sem oroszból sem abból nem kellett. Az érettségin állami biztosok is voltak legalább ketten. Megjegyzi, hogy a győri bencések köréből szinte

csaknem mindenkit felvettek a felsőoktatásba, de ha elsőre nem is másodjára már biztosan. Ő maga ezután ment Budapestre teológiát tanulni.

Ezt követően át is tértünk egy kicsit az egyház és papok helyzetére. Elmesélte, hogy a felszentelése után nem lett plébános, hanem káplánként tevékenykedett, de itt is sűrűen változtatták a munkavégzés helyét. Ehhez a rendszernek jelentősen köze volt. Az egyházmegyét a kommunista hatalom teljes mértékben ellenőrizte és korlátozta. Minden püspöki palotában volt egy állami megbízott, akit ők csak bajszos püspöknek neveztek, emlékszik vissza. Ő mindenkit ellenőrzött és az ő utasítására helyezték az embert ide vagy oda. Az atya sosem tartozott a békepapok közé, így plébános sem lehetett hosszú ideig. Sok év káplánság után Pápateszére kapott lehetőséget, immáron plébánosként egy kis faluban. Városba ekkor esélye sem volt bekerülni. A faluban lévő párttitkárok feljegyzéseket készítettek, hogy a plébános, hogyan viselkedik és ezeket a jelentéseket továbbították a Veszprémi egyháznak. Ő mindig is hátrányos helyzetben volt, mert pontosan tudták, hogy nem hódolt be a kommunista pártnak, így pedig mindig ellenőrizték és korlátozni kívánták. A doktorátust sem szerezhette meg egyből, hanem várnia kellett rá. Mosollyal az arcán meséli, hogy egyszer lebukott a hittanórákkal, mivel akkor tilos volt tartani, de hozzá a gyerekek mentek az iskola után és ezért fel is jelentették. Ekkor a bajszos püspök elment hozzá, azonban különösebb büntetést nem kapott mert ez már a 80-as évek végén volt, mikor a diktatúra lazult. Kérdésemre elmondja, hogy papi utánpótlást nem tudták nagy mértékben szabályozni, de nem is volt igazán szükséges mert kevesen jelentkeztek ekkor, aki viszont jelentkezett annak megvolt a megfelelő tudása hozzá így ők felvételt nyertek. Általában, akiket felvettek azoknak a felét szentelték fel a végén, sokan nem bírták ezt az életvezetést. Például amikor ő járt, a szentelési évre mindösszesen négyen maradtak. Sokan féltek is azonban és ez is az egyik oka lehetett, annak, hogy kevesen léptek a papi pályára.

A szerzeteseket is korlátozták, engedélyüket elvették. Az egyik büntetés volt, hogy a szerzetesek, akiket plébániára befogadtak ők nem misézhettek a hívek előtt csak éjjel és egyedül. Sok szerzetest még plébániára sem engedtek be, őket gyárakba rakták és ott dolgoztak, de ha kiderült, hogy kik ők akkor még nagyobb elnyomásba kerültek. Szakértelmüket azonban kihasználták például a nyelv területén. Később aztán sok szerzetes beállt a békemozgalomba és ezáltal kaptak plébániát, misézhettek, cserébe az állam szószólói lettek.

A papság ezekben az időkben nem kapott fizetést az egyháztól és államtól, csak abból éltek, amit a hívek adtak nekik. A békepapok kaptak csak némi fizetést az államtól, amit az egyháztól elvett földek, intézmények használati díjaként fizetett meg. Először csak a békepapok kapták, majd később már a többiek is. Megesett az is azonban, hogy az atyától ezt 3 hónapra elvették mert nagyon agitált a hittanórákért.

A beszélgetés végéhez közeledve beszélgettünk egy kicsit a rendszerváltás utáni helyzetről is. Elmesélte, hogy ő ekkor kerülhetett városra plébánosként. Kezdetben volt egy felledülés a vallás iránt, de ez hamar is visszaesett. Rengeteg mindent kellett megtennie azért, hogy az embereket a templomba csábítsa. Nagyatád egyébként is egy katona város volt, ami még nehezítette a helyzetet. Az évek alatt a kommunista rendszerben valójában felnőtt egy generáció és őket, az ő gyerekeiket kellett meggyőzni a vallásos világnézetéről. Ez korántsem volt egy egyszerű feladat. Rengeteget kellett küzdenie azért, hogy ez változzon. Pedagógusokkal is szembe került emiatt, mert ő be szeretett volna menni iskolákba és ott hittant oktatni és sikerrel is járt, mert heti 2 órában ez működött és amíg nyugdíjba nem ment addig minden héten ezeket megtartotta.

A végén még visszakanyarodtunk az ő gimnazista társaihoz, hogy milyen információkkal rendelkezik róluk érte-e őket bármilyen hátrány az egyházi iskola miatt. Kérdésemre elmondta, hogy több osztálytársával a mai napig tartja a kapcsolatot, mindig rendszeresen szerveznek osztálytalálkozókat is. Többen is párttagok lettek közülük főként a munkahelyeik miatt és így sikerült valamelyest felemelkedniük. Viszont akik nem álltak be hátrányba kerültek vagy olyan szakmát választottak, amely nem függött a párttól például orvos vagy közgazdász. Az évfolyamukból összesen hárman lettek papok.

A beszélgetés során egy határozott, elveiért kiálló, terveit megvalósító személyt ismerhettem meg, aki ezek mellett rendkívül nagy tudással is rendelkezik.

4.4. Konklúzió

Kutatásom során összesen három emberrel készítettem interjút. A három férfi életében közös pont, hogy ők mind a szocializmus idején egyházi iskolába jártak csak más-más időintervallumban. Ketten a Győri Czuczor Gergely Bencés Gimnázium és egy fő az Esztergom Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium tanulója volt. Szerencsének érzem magam, hogy megismerkedhettem velük, sok érdekes dolgot mondtak el, amelyeket szívesen hallgattam meg.

A három interjúalanyom mindegyike vallásos világnézetű családból származik és a mai napig gyakorolják a római katolikus vallásukat. Az iskolaválasztáskor szülők hozták meg a döntést, melyben döntően szerepet játszott a vallásos életvezetés, de azért is választották ezt mert ezekben az intézményekben tartották a lemegfelelőbbnek az oktatás színvonalát, ezzel is igazolva az „elit iskola” jelzőt.

Az oktatásról beszélgetve mindhárman kiemelték az iskolákban lévő szigorot és napirendet, mely az 1950-es évektől az 1970-es évek végéig lényegében nem változott. Sok mindent

követeltek meg a diákoktól, szigorúan osztályoztak, de ők szemben az állami iskolákkal az oktatás mellé nevelést is kaptak, ami egy hatalmas többletet jelentett mindegyikjük számára. Náluk szinte minden tananyagnál megjelent a vallásos vonal, erkölcsiség, hisz a tanároknak meg volt ehhez a joguk és éltek is vele. Rendszeresen misére kellett járniuk, túl sűrűn nem is jöhettek haza a kollégiumból, amit akkor internátusnak neveztek. A tanáraikra, akik zömével szerzetesek voltak jó szívvel gondolnak vissza, véleményük megegyezik azt illetően, hogy a többségük kiváló ember volt, akikkel jó kapcsolatokat alakítottak ki.

József és Ottó ifjúkora már a diktatúra lazulásakor volt, így ők kevesebb hátránnyal tudtak mesélni. Bizonyos munkakörök betöltésekor számított, hogy valaki melyik oldalán állt, de ez az ő esetükben nem volt fontos, mert mindketten úgy helyezkedtek el a gyakorlati életben. A középiskolát követően felsőoktatásba kerültek, majd azt követően léptek be munkavilágába, ahol megbecsült emberekké váltak a munkához való hozzáállásukból adódóan. Az atya viszont már több nehézséget kellett, hogy megérjen a vallásos életvezetése miatt. A 1956-os forradalomban is részt vett utolsó éves gimnazistaként. A hátrányok és megkülönböztetések sora azonban a gyakorlati életben várt rá. Középiskola után ő is a felsőoktatásba ment teológiát tanulni. Majd felszentelése után sok akadályba ütközött. Ő sosem állt be a békepapok mögé így mindig is elnyomásban volt a többiekkel szemben. Állandó megfigyelés alatt állt, folyamatosan ellenőrizték és hosszú éveken át csak ide oda rakosgatták a települések közt. A kommunista hatalomnak a megfigyelő rendszere valóban jól működött, mindenkiről mindent tudtak nem volt titok, hogy ki a vallásos ember. Ő azonban ebből a helyzetből is kívánta kihozni a maximumot, rengeteget küzdött a hittanórákért, amely a rendszer lazulásakor már nem is volt hiába való. Csalódott azonban azokban az emberekben, akik nem álltak ki hasonlóan elveik mellett és békepapnak vagy pártagnak szegődtek.

Összességében elmondható, hogy a szakirodalomban olvasottak és a valós tapasztalatok egyensúlyban vannak egymással. Az ott tanuló diákok valóban a magas színvonalú oktatást, nevelést és biztos alapokat kaptak. Mindhárom interjúalanyom személyében határozott, magabiztos, precíz embereket ismerhettem meg és úgy gondolom ezeknek a tulajdonságoknak a meglétéhez jelentősen hozzájárul az, amit ifjúkorukban kaptak a szüleiktől és az iskolában való neveléstől. A beszélgetés során úgy éreztem, hogy szívesen gondoltak vissza a múltba és idézik fel ezeket az emlékeket, mert az életükben ez egy olyan meghatározó időszak volt, amelyre igazán büszkék, hisz nem lehetett bárki ezeknek az iskoláknak a tanulója.

Érdekesség, hogy míg a szakirodalomban az olvasható, hogy az egyházi iskolákban tanuló diákok nehezebben jutottak be a felsőoktatásba, addig mindhárman arról meséltek, hogy ők maguk és társaik is egyből felvételt nyertek a felősfokú intézményekbe. Ez a felvétel egy

másik kutatás trágya lehetne, hogy milyen helyzetben voltak a vallásos érzületű tanulók a felsőoktatásban 1950 és 1989 között. Az atyával folytatott beszélgetés során pedig felmerült bennem, hogy 1989. után a rendszerváltást követően, hogyan változott a vallásossághoz való hozzáállás és vallásos nevelés, amelyről néhány érdekességet meg is osztott velem. Úgy gondolom ez is egy olyan horderejű téma, amely szintén egy másik kutatás tárgyát képezhetné.

5. Összefoglalás

A SZAKDOLGOZAT TARTALMI KIVONATA

Dolgozat címe: Az egyházi iskolák a szocializmus korában

A dolgozatot készítő hallgató neve: Széll Georgina

Szak, képzési szint és tagozat megnevezése: Tanító szak, alapképzés, levelező tagozat

Tanszék/Intézet megnevezése: Nevelés tudományi intézet

Belső témavezető: dr. Belovári Anita, adjunktus, MATE Kaposvári Campus

Szakedolgozatomban azt kutattam, hogy a szocializmus idején működő nyolc egyházi iskola, milyen helyzetben volt, hogyan tudtak fennmaradni, milyen oktatás tudott megvalósulni. Ehhez azonban a körülötte fennálló tényezőket is meg kellett vizsgálnom, hogy teljes képet kaphassak. A bevezetés részben indokoltam témaválasztásomat, illetve a témát körvonalaztam és a dolgozatom felépítését is bemutattam.

A következő fejezetben körbejártam a szocializmus szó fogalmát. Bemutattam a Magyarországon működő Magyar Népköztársaság létrejöttét, majd ezt követően kifejtettem, hogy a szocializmus korában milyen volt az állami oktatás.

A harmadik fejezetben az állam és az egyház kultúrharcára tértem ki, hogy az milyen módon valósult meg. Ezután elengedhetetlennek tartottam a felekezeti iskolák államosításának ismertetését. Ezt követően pedig a nyolc egyházi iskola működését mutattam be. Ezekhez a szakirodalmat és folyóiratokat hívtam segítségül.

Az utolsó fejezetemben ismertettem a választott kutatási módszeremet, amely az interjú volt. Céljaimat megfogalmaztam, melyek közt a legfőbb az volt, hogy a szakirodalomban megismerteket és személyes tapasztalatok egymásmellé állítsam és azokat összehasonlítsam. Mindösszesen három személlyel vettem fel a kapcsolatot. Ők mindhárman az egyházi iskolák egyikebe jártak ebben az időszakban. Az interjúkat külön-külön elemeztem. A kutatás végén pedig egy összefoglalás található melyben összegeztem a tapasztalatokat. Elmondható, hogy a szakirodalom és a valós tapasztalatok egyensúlyban vannak egymással. Az egyházi iskolák valóban mindent megtettek a magasszínvonalú oktatás biztosítása érdekében és ez sikeresnek is nyilvánult. Továbbá arra a következtetésre jutottam, hogy az ezekben az intézményben végzett személyek mindegyik határozott, maxiamlista, terveiket megvalósító személyiség. Összefoglalásomban néhány a témához kapcsolódó, további kutatási témát is felvettem.

6. Irodalomjegyzék

1. Allen Wood: Karl Marx, 2nd Edition. New York: Routledge, 2004. 14-15. p.
2. Balogh Fruzsina: Oktatás a mindennapokban a rákosi-, és a kádár-korszak idején. In: Polgári Szemle, 2021. 17. évf. 1-13. sz. 399-408. p.
3. Balogh Margit: Lojalitás vagy szembenállás? In: Korunk, 2022. 4. évf. 10. sz. p. 53-63.
4. Barna Attila – Horváth Attila – Máthé Gábor – Tóth Zoltán József: Magyar állam- és Jogtörténet. Budapest: Nemzeti Közszerológati Egyetem, 2014. 321-328. p.
5. Csejoszki Mihály: „Az egyházi iskolák jó hírének ma is van alapja” – Adalékok a hazai katolikus gimnáziumok történetéhez az Állami Egyházügyi Hivatal dokumentumai alapján (1962–1963) In: ArchivNet 2021. 21. évf. 2.sz.
6. Dr. Fehérvári Gyula, Gaál Gyula, Dr. Kerékgyártó Imre, Kiss Gyula, Mezei Gyula: A szocialista iskolavezetésről. Budapest: Tankönyvkiadó, 1970. 5-15. p.
7. Drahos Péter: Katolikus iskolák az államosítás után. In: Educatio folyóirat 1992. 1. évf. I. sz. 46-64. p.
8. Fehér Katalin: Kultúrpolitika és közoktatásügy 1945-1989 között. In: Magyarország a XX. században V. kötet Szekszárd: Babits Kiadó, 2000. 469-477. p.
9. Horváth Attila: A vallásszabadság korlátozása és az egyházak üldözése Magyarországon a szovjet típusú diktatúra idején. In: Polgári szemle, 2014. 10. évf. 1-2. sz. 310-335 p.
10. Kelemen Dávid: Egyházüldözés, hitélet és vallásgyakorlat a győri egyházmegyében, Papp Kálmán egyházkormányzása alatt (1946–1966) Pécs: Pécsi Tudományegyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar 2021. 186-190. p.
Letöltés dátuma: 2023.04.03. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/24033/kelemen-david-phd-2021.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
11. Mikó Zsuzsanna: Államszervezet és közigazgatás Magyarországon 1945-től napjainkig. Budapest: Dialóg Campus Kiadó 2017. 1-6. p.
12. P. Radics Dávid (szerk.): Az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium jubileumi évkönyve 1931-2001. Esztergom: Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium 2001. 61. p.
13. Pornói Imre: 1948 – Az iskolák államosítása. In: Szakmódszertani és más emberközpontú tanulmányok - ISBN 978-80-89691-61-6 2019. 461-468. p. Letöltés dátuma: 2023.04.03. <http://www.irisro.org/pedagogia2019januar/88PornoiImre.pdf>

14. Sinkó Ervin: Szociálizmus és vallás. In: Korunk, 1927. 2.évf 11.sz. 802-804. p.
15. Soós Viktor Attila: Mikulásból Téliapó. Mindennapi vallásosság a szocializmus alatt.
2021 In: hetifortepan honlapja. Letöltés dátuma: 2023.04.02. <https://hetifortepan.capacenter.hu/mindennapi-vallasossag-a-szocializmus-alatt/>
16. Szalai Béla: Oszlopok. A gimnázium és diákokthron története II. kötet. A második negyedszázad 1964-1989. Budapest: Szalai Béla felelős kiadó, 2016. 11-32. p.
17. Werner Sombart: Socialism and the social movement. London: Dent, 1909 p. 1-3.
18. Werner Sombart: Kapitalizmus és szocializmus. Budapest: Cobden-Szövetség, 1922. 3-12. p.

7. Mellékletek

Feltett kérdések:

1. Mikor és hol született?
2. Hova járt általános iskolába?
3. Hol végezte el középiskolai tanulmányait?
4. Melyik években járt ide?
5. Miért ezt az iskolát választotta/választották szüleivel?
6. Mennyire volt befolyásoló tényező az Ön és családja (szülei) életében a vallásosság?
7. Milyen hatással volt családja és az Ön életére a szocializmus?
8. Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy vallásos ember?
9. Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy egyházi iskolában tanult?
10. Milyen korlátozások voltak akkoriban a vallásos emberek életében?
11. Milyen különbségek voltak egy egyházi és egy állami iskola között?
12. Hogy emlékszik vissza a középiskolás pedagógusaira?
13. Jelenleg milyen a kapcsolata az egyházzal? Változott-e ez az évek során?
14. Ha vannak gyermekei ők milyen fenntartású intézménybe jártak? Mi befolyásolta ebben a döntésben?
15. Amennyiben állami intézménybe jártak/járnak felmerült-e az egyházi iskola lehetősége?

1. számú interjú:

- Mikor és hol született?

1955-ben Segesden születtem.

- Hova járt általános iskolába?

Segesden az akkori általános iskolában tanultam

- Hova járt középiskolába?

Középiskolai tanulmányaimat az esztergomi Temesvári Pelbárt Ferences Gimnáziumban végeztem el.

- Mikor járt ide?

1969-től 1973-ig voltam az iskola tanulója.

- Miért ezt a lakhelyétől távoli iskolát választották a szüleivel?

Az én családom, szüleim mindig is vallásos emberek voltak. Fontos volt számukra a vallás és a keresztény erkölcsiség. Így ez természetes volt, hogy csak katolikus gimnáziumban tanulhatok tovább. A falunkban 1950-ig a szerzetesrendek felosztásáig ferences rendház

működött. A volt ferences atyák, akik Felsősegesden szolgáltak többen is az esztergomi ferences gimnázium tanárai lettek, akik szüleim jó ismerősei voltak. Így kerültem Esztergomba azzal a tudattal, hittel, hogy az életem számára biztos erkölcsbeli és tudásbeli alapokat kapjak.

- ***Mennyire volt befolyásoló tényező az ön és szülei életében a vallásosság?***

Szüleim számára a vallásosság nagyon fontos volt, amely nemcsak az egyházi ünnepeken való részvételben nyilvánult meg, hanem a mindennapokban keresztény értékrendnek megfelelően próbálták életüket irányítani és ezt az értékrendet tőlem és az öcsémtől is megkövetelni.

- ***Milyen hatással volt az ön és családja életére a szocializmus?***

Édesapám kisparaszti, édesanyám közép paraszti családból származott. A II. világháború előtti helyzetben édesapámék családjában a megélhetéshez az édesapámnak még napszámos munkát is kellett vállalni. Édesanyám pedig árván nőtt fel így a nagyapámnak hiába volt középparaszt a napi életvitelhez nagyon sokat kellett dolgoznia. A háborút követően a beszolgáltatás időszakában szinte éjjel nappal dolgozniuk kellett ugye a kirótt beszolgáltatási kvótákat teljesíteni tudják. Az 1959.-ben a TSZ alakítást tragédiaként élték meg mivel a földeket be kellett vinni a TSZ-be. Nagyapám és édesanyám tsz tag lett, édesapám pedig különféle vállalatoknál vállalt segédmunkát, hogy a családjának valamennyi pénze is legyen mert a TSZ-ben az első 4-5 év még az ennivalóra is kevés volt. A nagyapámnak idős kora és a betegsége ellenére is 10 évet dolgoznia kellett, hogy minimál nyugdíjat kapjon. Ennyi megpróbáltatás ellenére csendesesen túrték a szocialista rendszert. Én is mint a korosztályom 95%-a lettem kisdobos. Mivel a középiskolában nálunk nem volt KISZ szervezet így ennek a szervnek a tagja nem lettem sem a középiskola befejezését követően a katonaságnál a főiskolai tanulmányaim során sem. A tanulmányaim befejezését követően a munkahelyemen nem zaklattak azzal, hogy a KISZ vagy az MSZMP soraiban lépjek be. Valószínűnek tartom, hogy a feletteseim tudták, hogy ilyen vallásos érzületű vagyok ezért nem próbálkoztak nálam a beszervezéssel.

- ***Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy vallásos ember?***

Az én ifjúkorom már a puha diktatúrában kezdődött így a volt feletteseim sem mondhatók már véres szájuak így mivel a munkahelyemen elleni agitációt nem tartottam a rám bízott feladatoknak próbáltam maximálisan megfelelni elfogadták a vallásos világnézetemet hátrányos megkülönböztetés nem ért.

- ***Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy egyházi iskolában tanult?***

Az érettségit követően mezőgazdasági pályára jelentkeztem mivel a volt rezsim a számára a mezőgazdaságban a felsőfokú végzettségű személyeknek a világnézeti beállítottsága kevésbé számított így nem éreztem annak hátrányát, hogy egyházi iskolába jártam.

- ***Milyen korlátozások voltak akkoriban a vallásos emberek életében?***

A kisemberek számára a 60-as 70-es években nem volt látványosan hátrányos helyzetük azért, hogy vallásosok voltak. Azok az emberek, akik a munkahelyeiket könnyen előbbre szerettek volna kerülni azok kopogtattak a pártba és a munkásörségbe való belépéshez így a vallásosságukat feladták, hogy megfeleljenek a párttitkárok elvárásainak. Voltak munkakörök például a pedagógus pálya, ahol nem volt tanácsos vallásos életet élni mert a pártvezetés tudomására jutva anyagi hátrányban részesülhettek ugyanez volt a vállalati középvezetők re nézve is

- ***Milyen különbségek voltak egy egyházi és egy állami iskola között?***

Az egyházi iskolákban a tananyag mellett kötelezően a hittani szerepelt az órarendben. Az egyházi iskolák általában zárt intézmények voltak a tanulók 90%-a kollégista volt így minden imával kezdődött és imával fejeződött be étkezésektől tanítási órákon át. Vasárnap és ünnepnapokon kötelezően diák misén kellett részt vennünk. Azonban én örülök annak, hogy ennek az iskolának a tagja lehettem rengeteg mindent kaptam itt, amit a gyakorlati életben is hasznosítani tudtam.

- ***Hogy emlékszik vissza a középiskolás pedagógusaira?***

A tanáraink 90%-a ferences szerzetes volt, akit magasan képzettek és elhivatottak voltak a tudás átadására. Nemcsak oktattak, hanem neveltek is és a keresztény erkölcsiség átadására törekedtek. Pár kivételével a diákság számára kedvencek is voltak annak ellenére, hogy nagyon nagy szigorot tartottak.

- ***Jelenleg milyen a kapcsolata az egyházzal? Változott-e ez az évek során?***

A lakóhelyemen rendszeresen templomba járó vagyok. Igyekszem kivenni a részemet a katolikus egyház szertartásaiból. A szülőfalu Segesd búcsúszertartásain rendszeresen ott vagyok, de sajnos már ezen sem annyian vesznek részt, mint évekkel ezelőtt.

- ***Ha vannak gyermekei ők milyen fenntartású intézménybe jártak? Mi befolyásolta ebben a döntésben?***

A lányom állami fenntartású gimnáziumba és állami tanárképzőbe a fiam állami fenntartású szakközépiskolába járt.

- ***Amennyiben állami intézménybe jártak/járnak felmerült-e az egyházi iskola lehetősége?***

Felmerült az egyházi iskolába járás lehetősége, de a körülmények másként alakították az intézmény választást.

2. számú interjú:

- ***Mikor és hol született?***

1958. 09. 27.-én Várpalotán szülei

- ***Hova járt általános iskolába?***

A Székesfehérvári Béke téri Általános Iskolába jártam.

- ***Hova járt középiskolába?***

Középiskolába a győri Czuczor Gergely Bencés Gimnáziumba járatam.

- ***Mikor járt ide?***

1973-tól 1977-ig tanultam itt.

- ***Miért ezt a lakóhelyétől távoli iskolát választották a szüleivel?***

A döntést főként édesapám hozta meg. Látva az oktatás és nevelés színvonalát, összevetve más iskolákkal ezt tartotta a legmegfelelőbbnek.

- ***Mennyire volt befolyásoló tényező az ön és szülei életében a vallásosság?***

Vallásos családban nőtem fel a szüleimnek mindig is fontos volt a vallás, így vallásunkat hitünket a mindennapokban gyakoroltuk.

- ***Milyen hatással volt az ön és családja életére a szocializmus?***

Ebben az időszakban különösebb hátrány a vallásos élet vezetésünk miatt nem ért minket.

- ***Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy vallásos ember?***

Ebben az időszakban a diktatúra már nagymértékben enyhült így nekem már nem származott hátrányom belőle.

- ***Érte bármilyen hátrány élete során, amiatt, hogy egyházi iskolában tanult?***

A későbbiekben gyakorlati életben sem volt ebből semmiféle hátrányom.

- ***Milyen korlátozások voltak akkoriban a vallásos emberek életében?***

Voltak bizonyos munkakörök, ahol csak párttagok lehettek vezetők és ez a vallásos életvezetésre nem fért össze.

- ***Milyen különbségek voltak egy egyházi és egy állami iskola között?***

Az egyházi iskolákban, amelyből ugye 8 működött azokban zömével szerzetes tanárok tanítottak. Nekik nem volt családjuk itt többet és jobban tudtak foglalkozni diákok. Régi szocializmusban internátusban kellett lakni ez a kollégium mai szóval. Rendkívüli szigorú napirend volt a diákok számára. Reggel 6:00-tól este 9:30-ig a takaróját be volt osztva a diákok

napja. Reggel 6:00 órakor ébresztő, 6:30-tól 7:30-ig studium, ez az aznapi tananyag átismétlését jelentette. 7:30-tól 7:45-ig reggeli. 8 órától 13:30-ig gimnáziumi órák. 13:30-tól 14:00-ig ebéd. 14:00-tól 15:30-ig kimerül a városba. 15:30-tól 18:30-ig studium (tanulás) 45 percenként 10 perc szünettel. 18:30-tól 19:00-ig Vacsora. 19:30-tól szabad foglalkozás 21:30-ig. Ilyenkor a tornateremben edzettünk fociztunk, tévét néztünk a prefektus atya engedélyezte a film megnézését. 21:30 szilencium az-az takarodó fekvés alvás a diákok számára.

- ***Hogy emlékszik vissza a középiskolás pedagógusaira?***

Voltak nagyon kiváló emberek, akik hatalmas tudással rendelkeztek és jó kapcsolatokat is alakítottak ki diákokkal azonban voltak olyanok, akik ennek az ellenkezője voltak túl nagy szigorral voltak, amely persze nem baj, de nem is igyekeztek jó kapcsolatot ápolni diákjaikkal.

- ***Jelenleg milyen a kapcsolata az egyházzal? Változott-e ez az évek során?***

A mai napig gyakorlom a római katolikus vallásomat templomba járó ember vagyok.

- ***Ha vannak gyermekei ők milyen fenntartású intézménybe jártak? Mi befolyásolta ebben a döntésben?***

3 gyermekem van ebből egy járt a Ciszterci Szent István Gimnáziumba Székesfehérváron. A többi állami középiskolába járt. A gyerekek kvalitása érdeklődési köre volt a döntő a középiskolák megválasztásában. Volt amelyik a műszaki szakközépben végzett ő jogász lett. Volt, aki Kaposváron mezőgazdasági szakközépiskolát végzett ő lovas sportoló lett, belovagló lovas terapeuta. A legkisebb gyermekem járt az egyházi gimnáziumba, de ez már korántsem az a szocializmusban megmaradt összesen 8 darab gimnázium színvonalával volt egyensúlyban. Itt már nem szerzetesek és nem apácák tanítottak, hanem világi tanárok, akiknek van saját családjuk vannak gyermekeik és ezért nem tudnak csak a tanításnak és a nevelésnek élni.

3. számú interjú:

Kérem meséljen nekem a középiskolás éveiről!

Kezdjük azzal, hogy az egyházi középiskolákról van szó. A 2. világháború előtt nagyon sok egyházi iskola volt, férfi, női egyaránt. A háború után egy ideig ugyanúgy működtek. 1950-ban az állam ezeket az iskolákat államosította. Mindössze nyolc gimnáziumot hagyott meg ebből 2 leány és 6 férfit, amelyből 2 bencés, 2 ferences és 2 piarista, illetve 2 iskolanővérek volt. Én az egyik bencés gimnáziumba, Győrbe jártam 1953-tól. Az állam és az egyház megegyezett, így ebben a nyolc iskolában szerzetesek tanítottak. A mi iskolánkba mindenki bencés tanár volt,

kivéve a tornatanár, ő civil ember volt, egy szigorú idős bácsi. Én nem csak a gimnáziumba jártam, hanem ott is laktam úgynevezett internátusba. Ez a Széchenyi téren volt. Lényegében egy épületben voltunk a tanárokkal még egy emeleten is. A gimnázium, az internátus és a szerzetes ház lényegében egy épületben volt. Az a földrajzi leírás. Én 1953-ban kerültem oda, nagyon régen már. Ekkor már teljes mértékben az atyák vették át a tanítást. Ők nagyon magasan képzett papok és tanárok voltak. A megszólításuk Tanár Úr volt, nem atyának szólítottuk őket. Először is, ami a tananyagot illeti, ugyanaz volt a tankönyvünk. Ámde nagy különbség is volt, a tanárok papok voltak ismétlem, kivéve a tornatanárt. A tankönyvből tanultunk abból kellett érettségizni, de a tanárok mindig a maguk szellemi, vallási értékeit legyen az irodalom, legyen a nyelv. legyen az matematika vagy fizika mindig azt valahogy bele szőtték. A tananyagon kívül nevelést is adtak. Ez egy többlet volt az ottani gimnazistáknak. Ismétlem én is az internátusban laktam hozzáférni csak karácsonykor, húsvétkor és év végén szoktunk. Ekkoriban még szombaton is tanítás volt. Szombaton és vasárnap templomba misére mentünk. Ekkor hittanóra is volt rendszeresen heti 2 óra. Szigorú felügyelet alatt voltunk megvolt e napirend. Például sétálni kimehettünk, de időben haza kellett érni. Gyakorlatilag ott éltünk. A tanárokkal nagyon jó kapcsolatot tartottunk mindenki bemehetett bármelyik tanár szobájába kopogás után. Tehát a kapcsolat jó volt ilyen szempontból. Ők ugyan külön ettek, a társalgás és étkezés külön helyiségben zajlott. Magasan képzett emberek voltak ők, bizonyos értelemben az akkori rendszer ellenőrzést tartott felettük. A tanárok között is voltak olyan emberek, akik az állam emberei voltak. Később megtudtuk kik voltak azok de valahogy ezt nem nagyon hangsúlyozták. Eléggé próbálták elsimítani, ezen a téren nem élezték ki, hogy itt most állami rendszer van vagy egyházi iskola van. Próbáltak hasonulni valamiképpen a követelményekhez, mert őket is ellenőrizték és a tanítás anyagát leadhatták úgy ahogy a saját felfogásuk szerint volt. Az orosz tanárom különleges ember volt. Mi még rendszeren oroszul tanultunk. Előnyöm volt az orosznál, hogy én tudtam akkor már horvátul is részben beszélni, mert a horvát határszélen születtem. Az orosz nyelv pedig majdnem azonos volt a horvát nyelvvel. Engem úgy külön szeretett az orosz tanár. Ez a tanár többször volt orosz fogságban, ahol tökéletesen megtanult oroszul. 6-8 évet töltött ott és ezeket leírta napló szerűen, ezek a naplók meg vannak nálam. Visszatérve tehát a többi tanára, ők gyóntattak, miséztek és tanítottak. A vallásos vonal tehát megvolt. Azonban szigorúak is voltak, keményen osztályoztak.

Milyen korlátozások voltak ekkoriban?

Volt akkor változások, meg volt korlátozva hány szerzetesrend működhetett, hány tanár lehetett a katolikus gimnáziumokban. A gimnáziumban az egyes osztályok is korlátozva voltak. Párhuzamosan a és b osztály volt, az egyik a reál a másik a humán. Én a humán osztályba jártam, mi latint tanultunk a másiktól nem volt latin, a matematika és a mértan volt a hangsúlyos több órájuk volt ezekből. Az állami gimnáziumokat inkább reálnak lehetett nevezni, ott nem volt latin nyelv, nálunk viszont határozottan latin nyelvoktatás volt. A tanárok létszáma is korlátozva volt. Ha valaki kiesett közülük akkor olyanok jöhettek, akik akkor nevelődtek vagy akik az államosítás után plébániára kerültek és visszahívták őket. Érettségi után a gyerekek egyetemre mentek a győri bencések körében csaknem mindenkit felvettek mert olyan magasan képzettek voltak, hogy megfelelték a felvételin. De ha elsőre nem is másodjára már biztosan. Különösebb dolog az én gimnazista éveim alatt az 56-os forradalom volt, ekkor voltam utolsó éves gimnazista. A rádióba mondták be, hogy kitört a forradalom. Győrben ennek hatására abba hagytuk a tanulást és mentünk mi is tüntetni. Itt körülbelül 5-6 halálos áldozat volt, mert a tüntetők megrohamozták a börtönt és kiszabadították a politikai foglyokat, de nemcsak őket, hanem köztörvényes bűnözőket is és ekkor az örök lőttek. Rengeteg külföldi helyről jött ekkor segítség, főként ruházat élelmiszerek konzerv, amiket a győri állomáson autókkal osztottak szét. Mi bencés diákok voltunk azok, akik az autókat megrakták ezekkel az ajándékokkal, mi is ehetünk belőle válogathattunk ruhákat. Hamarosan orosz tankok lepték el Győr városát, minden utca kereszteződésében egy tank állt és ott sétáltunk nem bántottak senkit. A forradalom leverése után még egy 2 hétig szünet volt. Forradalom előtt az osztályban huszonnyolcan voltunk a 40 fős maximum létszámból, hisz, ha valaki elment az ő helyükről nem jöhetett új diák. Ez a 28 fő a forradalom után 14-re csökkent, A többiek többnyire osztrákba disszidáltak. Velük igazán már csak a rendszerváltás után tudtunk kapcsolatba kerülni. Az orosz nyelvtanítás megszűnt helyette angol vagy német nyelvet lehetett választani, én az angol nyelvet választottam, de érettségiznem nem kellett belőle és oroszból sem pedig az jó lett volna. Minden egyházi iskolában állami biztosok voltak az érettségin legalább 2.

Olvastam Önről a Kaposvári Egyházmegye honlapján, hogy 1962-ben szentelték pappá, majd után sok évig káplánként tevékenykedett. Erről az időszakról mesélne nekem? Milyen hátrányokba ütközött esetleg, volt a rendszernek köze ahhoz, hogy sok éven át káplán volt több településen vagy ez volt a megszokott?

Ez nem egészen szokás volt valamennyi az akkori rendszer is beleszólt nem csak a szerzetesek, hanem az egyházmegye életébe is. Minden püspöki palotában volt egy állami megbízott, mi

bajszos püspöknek neveztük és ő minden kimenő és bemenő fontos iratot ellenőrzött, pontosan az ő beleegyezésével vagy tiltásával helyezték az embert ide vagy oda. Tehát igenis beleszólt a rendszer. Kifejezetten tilos volt olyan városba papot vagy plébánost nevezni, aki nem az ügynevezett béke papi mozgalom tagja volt. Voltak tehát ezek a béke papok és voltak ügynevezett békegyűlések egyházmegyénk hol itt hol ott, hol egyik helyen, hol másik helyen. Veszprémben, Kaposváron, Pápán szívi politikai előadók tartották a papokat ide elhívták, ide illendő volt elmenni különben kitoltak velük.

Nagyon figyelték az ember papként, plébánosként, káplánként. A falukban városokban a párttitkárok jegyezték le azt, hogy a pap hogyan viselkedik a faluban. Én például 16 évig voltam Pápateszéren plébános és az ottani párttitkár rólam írásbeli elemzést adott Veszprémbe az egyháznak. Én ezeknek az írásoknak mindegyikét megkaptam mert később olyan jegyző lett ott, aki nekem korábban tanítványom volt és lemásolta az egész anyagot és elküldte nekem, egyébként nem kaphattuk meg. Én nem voltam béke pap, nem voltam behatolva a kommunista rendszernek, így engem nagyon háttérbe szorítottak. Hamarosan a pappá szentelése után doktoráltam. Én ugye Budapestre jártam teológiára és ott akartam doktorátust is szerezni, mert lehetőség nyílt rá, de aztán nem engedték meg, hanem a felszentelés után 2 évvel szerezhettem doktorátust, pedig már 1962-ben is lehetett volna. Szóval engem káplánként is ellenőriztek, összesen 6 helyen voltam káplán 11 évig. Plébános városban csak a rendszerváltás után lehettem. 1987-ben a diktatúra már lazult, ekkor a bajszos püspök meglátogatott mert én olyan szabálytalanságot csináltam, hogy Pápateszéren volt plébánia épület és ugyanabban az udvarban káplán ház, külön ház, de az udvaron belül és én ebben a teremben hittant tanítottam és ez akkor szabálytalan volt. Ezért engem fel is jelentettek. A gyerekek iskola után jöttek hittanórára. Ezt mindenki látta nem volt titok. Ekkor tehát eljött hozzám a bajszos püspök, aki akkor már azt mondta, hogy jó, de zenekart azért ne csináljak. Ugyanis nekem zenekarom is volt még Kiskanizsán és akkor rengeteg fiatal gyűjtöttünk magunk köré. Zenekar ekkor azonban már nem is lett volna időm. Összesen 4 falu tartozott hozzám. Pápateszéren is volt falunap a tanács rendezésébe a kultúrházba, erre meghívókat küldtek a falu minden lakosának név szerint, kivéve nekem, én egy sem kaptam ez csak egy példa arra, hogy hogyan bántak velem. A lazulás évében 1980-as évek végén létezett népfront, ez egy olyan kezdeményezés volt, amely a kommunista párton kívüli volt. Ezzel lehetőség nyílt arra, hogy a második világháború áldozatainak számára szobrot állítsanak. Ebbe engem is az utolsó évben belevontak, még járjak közbe, hogy adakozzanak, így engedtek valamiben részt venni, ami tanácsi kezdeményezés volt.

A papi utánpótlást is kívánták korlátozni, de nem kirívóan. Akik erre a pályára léptek megvolt a megfelelő tudása anyaguk így őket már nem tudták igazán korlátozni. Mikor én 1957-ben

jelentkeztem Esztergomba vettek fel. A veszprémi egyházmegyében, ha jól emlékszem huszonegy kispap volt, de mire a szentelési évet elértük mindösszesen 4 maradtunk. 12-en lettünk veszprémi megyések, ugyanabba a szemináriumba járt. Hát sokan azért estek ki mert nem bírták a tanulást, a fegyelmet útközben megnősültek, így tehát nem kellett korlátozni mert kevesen szentelődtek. De ekkor már féltek is az emberek lehet ezért is nem mentek papnak.

Mint mondtam már a szerzeteseket is korlátozták. Papként ők nem misézhettek, ha be is fogadták őket plébániára akkor sekrestyés vagy kántor lehetett. Csak északon misézhettek hívek nélkül egyedül. Sokat azonban még oda sem engedtek be, hanem gyárban dolgoztak, de onnan kitűntek és ha kiderült egy lenyomták őket. A képességeiket azonban igyekeztek felhasználni például a nyelv területén. Később mikor már jött a lazulás a szerzetes papok kaphattak plébániát, de azonban ehhez a legtöbbször ezért be kellett állni a béke papi mozgalomba, pontosan tudtuk, hogy kik ők. Beadták a derekukat és béka papok lettek, szószólói voltak az államnak ekkor emelték őket.

A papság nem kapott az egyháztól és az államtól sem fizetést, abból éltek, amit a hívek adtak. Volt később egy kis állami pénz, de először csak a béke papoknak járt azt, körülbelül 450 Ft volt. A püspöki kar és az állam megegyezett, hogy az államtól elvett földek, ipari létesítmények, házak használati díjaként adtak a papoknak némi pénzt. Később mi is kaptunk belőle, de volt, amikor azt is megvonták 3 hónapra, mert nagyon aggitáltam a hittanórákért és akkor 3 hónapig nem kaptam semmit se. Visszatérve az egyházmegyére onnan semmi pénz nem jött. Volt úgynevezett fejkóta, megállapították, hogy egy plébánián hány hívő ember van és ezek után minden esztendőben 4 Ft-ot kellett befizetni az ma kb. 2000ft-ot jelentene. Azon kívül perselypénz 10%-át be kellett fizetni a püspökségre és a karácsonyi húsvéti búcsúi perselypénzt 100 %-ban be kellett fizetni.

1989 után milyen változások voltak tapasztalhatók a vallás területén?

1989 után volt egy fellendülés mindenhol akár a szemináriumban a kispapok és a szerzetes házaknál is sokan jelentkeztek, mivel a kormány az egyházaknak sokat kedvezett. Szerzetesrendeket többet visszaállítottak, lényegében női férfiakat egyaránt. Katolikus gimnáziumokat lehetett létrehozni. Például Kaposvár is ilyen formában jött létre újból. Falu helyeken is lehetett már katolikus iskolákat fenntartani. Nagyatádon, amikor már én voltam a plébános, a váltás időpontjában, de ismétlem csak azért lehetett mert váltás volt. A rendszer, ha marad akkor én sosem kerülhettem volna városra. Volt ekkoriban egy nagyon egy nagyon érdekes jelenség. Nagyatád részben ipari, részben katonai város volt. A katonáknak három laktanyája volt Nagy-

atádon. Az Alföldről jöttek ide és mind kommunisták voltak. Ezek a katonák zömében nagyatádi lányokat vettek feleségül. Természetesen nem templomi házassággal. Amire én ideértem Nagyatádra addigra ezeknek a gyerekei szinte már felnőttek és ezek a gyerekek lepték el a Nagyatád szinte összes hivatalos helyét. Ipari vezetők, bolti vezetők, tanárok, önkormányzaton dolgozók. Ami kicsit is az önkormányzatok hatáskörébe tartozott azt mind ezeknek a gyerekei lepték el. Ezeket a gyerekeket kellett nekem hittanórára csábítani. Egy darabig volt fellendülés, de aztán voltak itt párttagok, akik idősebbek voltak ő közülük néhányan elkezdtek járni templomba, de aztán megszólták őket így sikerült vissza sziporkázní. Voltak, akik egyáltalán nem tértek vissza a vallásos hitre pedig tudomásom van róla hogy azelőtt vallásos emberek voltak. Az első években tehát volt komolyabb fellendülés, hittanórák voltak, de aztán ezeket beiratkozáshoz kötötték így ismét kevesen jártak. A hittanórák lehetetlen időpontokban voltak nekem ezért mind meg kellett küzdenem Nagyatádon. Rendszerváltás után rengeteget veszekedtem a tanítókkal nagyon sok munkámba került az, hogy heti 2 hittanórát biztosítsanak a gyerekeknek, a gimnáziumunkban viszont egyáltalán nem engedtek be. Nagyatádon ekkor 3 általános iskola volt ott mindegyikbe elértem a heti 2 órát. A tanítók nagyon ellenem voltak látták, hogy én valamit tenni akarok. A kaposvári egyházmegye, ami 1993-ban alakult én ott megkérdeztem, hogy hány olyan helyet tudnak felsorolni, ahol heti 2 óra van a csoportoknak és összesen 5 ilyen helyet tudtak felsorolni. Amíg nyugdíjba nem mentem addig megtartottam mindig ezeket az órákat voltak persze a későbbiekben hitoktatók, akik segítették a munkámat.

A volt gimnazista osztálytársainak további sorsáról esetleg rendelkezik valamiféle információval? Őket a gyakorlati életben érte valamilyen hátrányos megkülönböztetés?

Sajnos többen már nem élnek közülük, de rendszeresen tartottuk, tartjuk a kapcsolatot, osztálytalálkozókat szervezünk. Sokan közülük nem éltek tisztességesen mert párttagok lettek és akkor emelkedtek felfelé. Viszont, aki nem állt be a sorba az hátrányba került, olyan szakmát kellett találni, ami nem függött a párttól, például: orvos, közgazdász. Tanár nem igen volt közöttük. Ha gyárba akartak menni, akkor be kellett állniuk a sorba. Én megkérdeztem tőlük, hogy miért tették, azt mondták, azt hitték, hogy akkor jobb lesz a jövő ott. Papok összesen hárman lettünk abból az évfolyamból.

8. Nyilatkozat

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Cím: 7400 Kaposvár, Guba S. u. 40.
Tel.: +36-82 505 800
Honlap: <https://uni-mate.hu>

NYILATKOZAT

Alulírott Szék Georgina, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, Kaposvári Campus, tanító szak nappali/levelező* tagozat végzős hallgatója nyilatkozom, hogy a dolgozat saját munkám, melynek elkészítése során a felhasznált irodalmat korrekt módon, a jogi és etikai szabályok betartásával kezeltem. Hozzájárulok ahhoz, hogy Záródolgozatom/Szakdolgozatom/Diplomadolgozatom egyoldalas összefoglalója felkerüljön az Egyetem honlapjára és hogy a digitális verzióban (pdf formátumban) leadott dolgozatom elérhető legyen a témát vezető Tanszéken/Intézetben, illetve az Egyetem központi nyilvántartásában, a jogi és etikai szabályok teljes körű betartása mellett.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár 2023 év április hó 30 nap

Szék Georgina
Hallgató

NYILATKOZAT

A dolgozat készítőjének konzulense nyilatkozom arról, hogy a Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A Záródolgozatot/Szakdolgozatot/Diplomadolgozatot záróvizsgán történő védésre javaslom/nem javaslom*.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem*

Kelt: Kaposvár 2023 év május hó 1 nap

L L
Belső konzulens

*Kérjük a megfelelőt aláhúzni!